VredesMagazine

Jaargang 19 nummer 2 – 2e kwartaal 2026 – Prijs euro 4,00

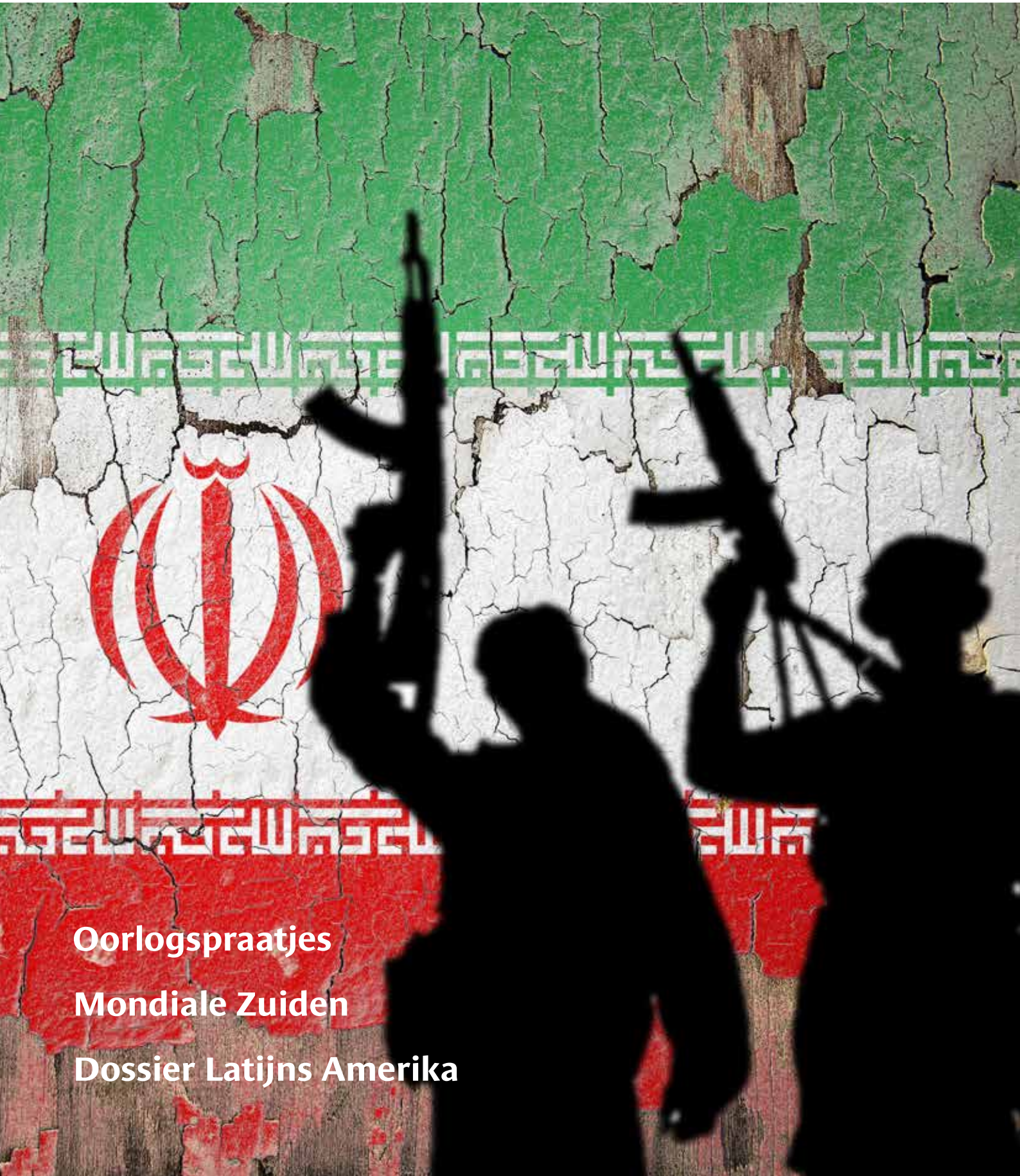

Oorlogspraatjes

Mondiale Zuiden

Dossier Latijns Amerika

COMMENTAAR

Jetten begint een militaristische regering

Met de rechtstreekse benoeming van luchtmacht generaal Elanor Boekholt-O'Sullivan tot minister van Volkshuisvesting heeft de militaristische campagne van de laatste jaren een groot succes geboekt. Sinds het begin van de oorlog in Oekraïne kwamen zeer veel geüniformeerde personen vertellen in ontelbare talkshows, podcasts en opiniestukken dat we moeten bewapenen. We zijn in oorlog of een hybride oorlog. Boekholt gaat het ministerie van Volkshuisvesting besturen. Daarmee geeft ze leiding aan de coördinatie met defensie over de groei van het enorme ruimtebeslag in de vorm van kazernes, oefenterreinen en de uitvoering van de Wet Defensiegereedheid. Dit is een van de topprioriteiten van de krijgsmacht. Zo is zij de belichaming van de militaristische koers van het kabinet Jetten.

De regering Jetten is stellig van plan Nederland te militariseren, zo blijkt uit het coalitieakkoord *Aan de slag*. Onder verwijzing naar een mogelijke Russische aanval op NAVO-grondgebied, over vijf jaar, is een enorme bewapening gepland. In 2030 moet de Defensiebegroting 2,8% van het BBP bedragen, in 2035 moet dat 3,5% zijn. Daarmee zal het 19 miljard euro hoger zijn dan de uitgaven nu.
Daarom moet er een extra oorlogsbelasting komen. Een maatregel die wordt voorgesteld als *vrijheidsheffing* maar een extra belasting is voor individuele burgers en bedrijven. De burgers gaan 3,4 miljard betalen en het bedrijfsleven 1,7 miljard.
De militarisering van Nederland voltrekt zich door de invoering van de Wet Defensiegereedheid (WODG), waarbij defensie een enorm beslag legt op de ruimtelijke inrichting van Nederland, op de natuur en de kansen van de noodzakelijke woningbouw en met voorbijgaan aan de democratische rechten van burgers, lokale overheden en vakbonden. Het tweede binnenlandse hoofddoel is een enorme vergroting van de krijgsmacht met reservisten en beroepsmilitairen. Het lijkt onvermijdelijk dat een vorm van dienstplicht wordt ingevoerd. Ten slotte zal een industriepolitiek worden gevoerd die de Nederlandse wapenindustrie moet versterken, waarbij de huidige wapenexportregels worden afgebroken.
In het regeerakkoord wordt openlijk gepleit voor de verspreiding van kernwapens. Het heet dat de coalitie 'constructief staat tegenover het versterken van een Europese nucleaire samenwerking'.

Geen woord over de problemen rond de huidige Amerikaanse kernwapens in Europa en de wens die kernwapens te verwijderen. Geen woord over het Non-Proliferatieverdrag dat verspreiding van kernwapens verbiedt of het VN-Verdrag dat kernwapens verbiedt. Geen woord over de toenemende risico's op een kernoorlog als het aantal kernwapens in de wereld toeneemt.
Het kabinet speelt met vuur.

Opvallend is dat in het coalitieakkoord evenmin wordt gesproken over een mogelijk of zelfs maar gewenst einde aan de oorlog in Oekraïne. Geen woord over een mogelijke Nederlandse of Europese rol in de spoedige diplomatieke beëindiging van de oorlog. Daarbij moet gewerkt worden aan een nieuwe Europese veiligheidsarchitectuur. Nederland zou een belangrijke rol kunnen spelen in de bevordering van de wereldvrede door te richten op een positieve hervorming van de internationale rechtsorde, zodat die weer meehelpt om de huidige erosie van het internationaal recht tegen te gaan. Met zo'n nieuwe internationale aanpak, gericht op ontspanning, vrede en ontwapening, kan ons land werken aan een nieuwe wereldorde waarin ook de NAVO, uiteindelijk, niet meer nodig is. Niets van dit alles. Het beleid van de regering Jetten is een uitdaging aan iedereen die kiest voor vrede en diplomatie. Hoogste tijd voor actief verzet.

Guido van Leemput

Guido van Leemput is een van de initiatiefnemers van de Nieuwe VredesBeweging.nl

COLOFON

VREDESMAGAZINE 26 februari 2026. Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskollektief VD AMOK. **REDACTIE:** Willem de Haan, Kees Kalkman, Martijn de Rooi, Jan Schaake, Guido Schokker, Wim van de Vegte, Egbert Wever. **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David Jan Donner, Frank Slegers. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Anne Vaillant, Gijsbert Raadgever. **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Eric Kampherbeek, Matyas Rehak, Shutterstock, Unsplash Catherine Zaidova. **VORMGEVING:** Gijsbert Raadgever **DRUKKER:** Drukkerij Thijsen. **ABONNEMENTEN:** Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 16 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees meer overmaken, worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Ezelsveldlaan 212, 2611 DK Delft, 015 7850137, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht, 06 14127779, artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 6 mei 2026 **VERSCHIJNINGSDATUM VOLGEND NUMMER:** 24 juni 2026 **ISSN** 1876-0724

INHOUD

MORELE VERWONDING VAN MILITAIREN 4
Intrigerend proefschrift van aalmoezenier Sanneke Brouwers
Willem de Haan

OEKRAÏNE ALS 'STALEN STEKELVARKEN' 6
Waarom afschrikking met wapens niet werkt
Ton Rullmann

IRAANSE WAARDIGHEID 9
Waarom de Iraanse opstand geen massale steun krijgt en dat pijn doet
Iman Abrontan

EENZIJDIGE MEDIA 10
Vlaams onderzoek toont dat de media hun kritische taak vergeten
Willem de Haan

VREDESPEDAGOGIEK ANNO 2026 12
Hoe je de jeugd wel en niet moet aanspreken
Martin Schravesande

DOE HET NIET LEON 14
Brief tegen in dienst gaan
Jonathan

DIENSTPLICHT VOOR SOMMIGEN 15
Kabinet dreigt met selectieve dienstplicht
Stan Meuwese

VERBINDEN MET MONDIALE ZUIDEN 16
Een alternatief voor 'eten of gegeten worden'
Jan Schaake

DOSSIER: 21
Latijns-Amerika in de schaduw van Trump
Bertha Fries, Kees Kalkman, Aafke Steenhuis, Inti Suárez

GEDICHT 36
Kleine dwaas!
Koos van der Waals

VERDER:
SPRINGSTOF 8
COLUMN VAN DIJK 11
COLUMN TER KUILE 14
FOTOPAGINA 18
DIENSTWEIGERAAR 20
AANGESLOTEN ORGANISATIES 20
KORTE BERICHTEN 33
SIGNALERING 35

VOORPAGINA:
Iraanse strijders voor de vlag van Iran geschilderd op een gebarsten muur, april 2024 *Foto:Shutterstock*

Londen, Engeland, VK - 11 januari 2026: Demonstranten nemen deel aan de protestactie "Bevrijd Iran van de Islamitische Republiek" bij Downing Street.
Foto:Shutterstock

Gepromoveerd aalmoezenier Sanneke Brouwers

Vertel als krijgsmacht een eerlijk verhaal

Defensie moet in haar werving voor het leger een veel eerlijker en completer verhaal vertellen. Dat zegt theologe en aalmoezenier Sanneke Brouwers (46) die onlangs promoveerde op morele ervaringen van militairen. "Als militair kun je fysiek en moreel verwond raken, daar moet je eerlijk over zijn." Een gesprek over morele belasting en morele verwonding in het leger.

Willem de Haan

Ondanks dat Brouwers al 18 jaar geestelijk verzorger is blijft haar militaire uniform onwennig: "Voor mijn werk loop ik in uniform, maar ik ben geen militair. Dat blijft schuren. Het geeft me een ingang bij militairen, maar tegelijkertijd staat de militaire wereld als geestelijk verzorger ver van me af."

MORELE BELASTING

Brouwers interviewde voor haar onderzoek 25 veteranen over morele dilemma's en morele verwonding en liet hun een beoordeling geven hoe ze dat zelf beleefden. Daar kwam een waaier aan ervaringen uit, met als meest genoemd: Ervaringen met geweld – er getuige van zijn of het zelf toepassen – gevoelens van machteloosheid, en de impact van conflicten op vrouwen en kinderen. Het onderscheid tussen morele belasting en morele verwonding is daarbij gradueel zegt Brouwers: "Dat je mensen in de steek moet laten op missie, of dat je mensen niet kan beschermen. Of je bent uitgezonden om vrede te brengen, maar het effect is soms chaos." Ook het je moeten overgeven aan gehoorzaamheid kan morele spanning oproepen: "Een militair vertelde me dat hij opdracht kreeg om niet te stoppen voor een (burger)gewonde. Een andere militair pakte in Afghanistan iemand op met een bomvest. Maar omdat dat buiten de compound was zei de militaire jurist: "Dat is geen Nederlandse verantwoordelijkheid." De bomvestdrager werd niet aangehouden en de militair voelde zich in de steek gelaten, zegt Brouwers.

EIGEN GROEP

Brouwers kreeg gedurende haar onderzoek een nieuw inzicht: "Morele nood wordt niet alleen ervaren vanwege dreiging en geweld in het missiegebied, maar ook binnen de eigen eenheid. Militairen zijn nauwelijks voorbereid op nare ervaringen binnen de groep zelf, zoals pestgedrag. Ook de samenleving kan negatief zijn, je zag dat vooral bij Dutchbat lll maar ook na Afghanistan. Militairen verwachten dat ze door de vijand worden aangevallen. Maar niet door de eigen collega's of de samenleving. Dat is pijnlijk."

MORELE ZELFAFMELDING

Het gebruikmaken van geweld voor 'het goede' staat wel bekend als de 'ethische paradox'. Brouwers: "Het maakt duidelijk dat het gebruik van geweld psychisch en moreel onnatuurlijk is en dat mensen over een geweldsdrempel moeten stappen om daartoe te komen. Dit proces om die barrière te slechten kan gepaard gaan met *moral disengagement* (morele zelfafmelding, red). Deze term duidt op het proces waarbij iemand zichzelf overtuigt dat immoreel gedrag aanvaardbaar is. Dat loopt bijvoorbeeld via de rechtvaardiging dat vechten 'werk' is dat gedaan moet worden en waar militairen op worden voorbereid. De opvatting 'oorlog is werk', kan ertoe leiden dat geweld wordt genormaliseerd en morele vragen ontweken worden. Daarmee wordt de drempel naar geweld verlaagd en de juistheid van het handelen niet meer bevraagd. Daarnaast zet het de identiteit en integriteit van de militair onder druk. Het is een vorm van 'morele erosie' waarbij iemand het eigen waardenpatroon als richtinggevend kompas uit beeld verliest."

VEEL GEVRAAGD

"In sommige gevallen is morele zelfafmelding voor militairen zelfs noodzakelijk om de drempel naar geweld te verlagen en inzetbaar te zijn," zegt Brouwers. Dat is een delicaat vraagstuk, zegt ze: "Omdat militairen namens de staat het geweldsmonopolie voeren en ook nog eens binnen een hiërarchische structuur. Dat daarbij het leven van militairen op het spel kan staan, onderstreept dat er van militairen op moreel gebied veel gevraagd wordt."

Het betekent dat een militair soms iets moet doen of nalaten dat ingaat tegen zijn of haar eigen waarden. Het is een rolconflict tussen de militaire en de persoonlijke rol. Om te voorkomen dat de militair wordt verscheurd door tegenstrijdige stemmen en daardoor niet meer tot handelen in staat is, wordt de 'mens achter de militair' het zwijgen opgelegd. Dit gebeurt door militairen te trainen met drills, handelingen uitvoeren zonder erover na te denken. Binnen een bevelstructuur die oplegt om een bevel eerst uit te voeren en er achteraf pas over te klagen. De krijgsmacht dwingt militairen tot inschikkelijkheid en grijpt daarmee in op hun zelfbestuur. "Tegelijkertijd is dit van operationeel belang voor de missie en in het belang van de groep. Maar er moet wel aandacht zijn voor de betekenis die dit heeft voor de morele identiteit van de militair. Want het uitvoeren van orders, heeft consequenties voor de identiteit en het zelfbeeld van de militair. Een militair in die professionele rol wordt soms weerhouden om als mens 'heel' en integer te handelen," zegt Brouwers.

Sanneke Brouwer (midden)ontvangt haar bul *Foto: Bart Beijer*

"De militair en de mens uit elkaar halen kan gevaarlijk zijn," zegt ze. "Maar zo werkt de krijgsmacht."

SCHULD

In haar werk komt Brouwers deze dilemma's ook tegen zegt ze. "Ik snap dat het misschien raar klinkt dat je als mens en militair twee identiteiten hebt met verschillende waardenpatronen. Een deel van de veteranen worstelt daar ook mee. Zij hebben als militair goed geacteerd maar kunnen tegelijkertijd het gevoel tekort te zijn geschoten naar de burgerbevolking. Of ze konden niet voorkomen dat een collega gewond raakte. Dat is een last om te dragen. Als geestelijk verzorger kan ik die last niet wegnemen, maar wel zoeken naar wat dit voor iemand betekent en hoe iemand er mee verder kan. Ik vind het belangrijk dat iemand daar niet alleen voor staat. Ik denk dat je die last moet verdelen over de samenleving, dat kan verzachtend werken. De samenleving als geheel heeft een grote verantwoordelijkheid voor veteranen."
Volgens Brouwers is het niet zo dat het merendeel van de veteranen PTSS oploopt, dat aantal ligt volgens haar rond de tien procent en kan deels ook genezen worden." PTSS komt daarnaast ook voor in andere beroepen, wat dat betreft is de krijgsmacht niet uniek. "Maar het bijzondere is dat ik merk dat veteranen doorgaans zeer loyaal zijn aan de organisatie die hen heeft verwond, dat is een lastige combinatie. Ondanks die verwonding zeggen ze toch vaak: "Ik had de missie niet willen missen." Daaruit blijkt dat de missie betekenis heeft gehad en er ook goede dingen uit zijn voortgekomen of doelen zijn behaald. Maar het kan ook een vorm van coping zijn waarbij de uitzending iemands hele leven bepaalt en er weinig ruimte is voor andere dingen. Het is echt een ingewikkeld vraagstuk."

MORELE LAST

De morele last die militairen ervaren kan vele oorzaken hebben en vele vormen aannemen. Brouwers: "Dat moet niet op het individuele niveau van de veteraan blijven, hun morele last gaat de hele samenleving aan. Vragen over het uitzenden van Nederlandse militairen, veiligheid in Nederland en de wereld, rechtvaardigheid en menselijke waardigheid. Die morele vragen moeten we maatschappelijk adresseren, opdat we er allemaal aan kunnen bijdragen."

Een van de paranimfen bij haar promotie was de 99-jarige Indië-veteraan Goos Blok, die actief was tijdens de koloniale oorlog. Daarbij had hij zich naar eigen zeggen ook schuldig gemaakt aan marteling, waar hij meer en meer last van kreeg in zijn verdere leven. Na zijn pensioen ging hij terug naar Bali waar hij tijdens een kerkdienst het woord vroeg en zijn excuses aanbood en om vergeving vroeg. De kerkgangers applaudisseerden en gaven hem een hand. "Voor hem was dat een vorm van verwerking en misschien wel de hoogste vorm van verzoening," zegt Brouwers. ■

Het proefschrift van Sanneke Brouwers is: *Morele ervaringen in de krijgsmacht: Een conceptuele en empirische studie van moral distress bij veteranen.* Te vinden bij *research.tilburguniversity.edu* door de titel of de naam van de auteur in te vullen in het zoekvak.

Afschrikking door bewapening – geen logisch idee

Praten over afschrikking is weer actueel. Het meest beeldend sprak Europees Commissievoorzitter Von der Leyen: ze vindt dat Oekraïne een "stalen stekelvarken" moet worden, te onaantrekkelijk om door Rusland opgeslokt te worden. NAVO secretaris-generaal Rutte vindt veel hogere defensie-uitgaven nodig, voor een "geloofwaardige afschrikking en verdediging". Veel politici en burgers volgen de redenering: we moeten bewapenen, niet om te vechten maar om af te schrikken. Is het zo eenvoudig?

Ton Rullmann

Over afschrikking is veel getheoretiseerd sinds de Tweede Wereldoorlog. Kernwapens zouden de tegenstander afschrikken van een aanval, zodat ze niet ingezet hoefden te worden. Een precair evenwicht, dat echter steeds weer verstoord werd door technologische ontwikkelingen. Aanvankelijk waande de VS zich superieur door het bezit van lange-afstandsbommenwerpers. De paniek in de VS was groot na de lancering van de eerste Sovjet-satelliet. Ook zonder vliegtuigen kon je met raketten steden in de as leggen. Uiteraard ontwikkelde ook de VS raketten, die aanvankelijk in ondergrondse bases op het land geplaatst werden. Maar raketten werden steeds nauwkeuriger, en militaire bases daardoor kwetsbaarder. De tegenstander zou een vernietigende eerste klap kunnen uitdelen. Het gevolg: met kernraketten uitgeruste onderzeeërs, die niet op te sporen zijn, en daardoor een zekere tweede linie vormen; een tegenaanval is altijd mogelijk. Afschrikking is hier verworden tot 'wederzijds verzekerde vernietiging', wat in het Engels de passende afkorting MAD oplevert. Voor militaire strategen de ultieme vorm van afschrikking, voor gewone stervelingen een knettergekke en beangstigende situatie: 'veiligheid' door te dreigen de ander en onszelf compleet te vernietigen.

Afschrikkingstheorie: veiligheid door te dreigen de ander en onszelf compleet te vernietigen

THEORIE

Het idee van afschrikking is gebaseerd op de aanname dat de kosten voor een aanvaller niet opwegen tegen de baten. Nauwkeuriger gezegd: de kans dat de dreiging wordt waargemaakt vermenigvuldigd met de schade daarvan, is groter dan de kans op een succesvolle aanval maal het voordeel daarvan. Daarmee is de theorie van de afschrikking een vorm van speltheorie: het idee dat opponenten rationeel hun keuze maken over de beste, volgende stap (als in een spel) op grond van een afweging van kansen op de voor- en nadelen. Om te beginnen is het natuurlijk gruwelijk om de realiteit van oorlog en vrede te gaan zien als een schaakspel. Afschrikkingstheorie is inherent immoreel.
Ten tweede is het inconsistent: je zegt dat je alleen maar dreigt, maar je moet wel bereid zijn om je woorden waar te maken, anders werkt het dreigement niet. Zo weigeren de NAVO-lidstaten te beloven om niet als eerste een kernwapen te gebruiken. Afschrikking vereist dat je bereid bent zelf de eerste klap uit te delen, want met de tweede klap ben je misschien te laat. Dat haalt het hele idee van 'afschrikking als defensie' onderuit: onzekerheid over bedoelingen en capaciteiten van de tegenstander maakt het – binnen het denkraam van de afschrikkingstheorie – noodzakelijk ook offensief te willen optreden, zo nodig als eerste.

PRAKTIJK

Het derde bezwaar is dat mensen lang niet altijd rationele keuzes maken. Sterker nog: gebrek aan informatie en miscalculatie (verkeerd interpreteren van informatie) leidt tot verkeerde keuzes. Dat geldt zowel voor militairen in het veld, als voor bevelhebbers. Een voorbeeld: tijdens de Cuba-crisis in 1962 werd een Russische onderzeeboot door de Amerikanen bestookt met dieptebommen. De onderzeeër had het contact met Moskou verloren, en de bemanning wist niet of er een oorlog was uitgebroken. De commandant wilde in paniek overgaan tot het lanceren van een nucleaire torpedo, maar één officier, Vasili Arkhipov, hield hem tegen. Dat in de afgelopen decennia geen kernoorlog is uitgebroken is geen kwestie van succesvolle afschrikking, maar puur geluk, of liever gezegd: komt door beslissingen van individuele militairen die de macht hadden een nucleaire aanval in gang te zetten maar het niet deden.
Een vierde, en fundamenteel kritiekpunt: het valt niet te bewijzen dat afschrikking werkt. Bij beslissingen over oorlog en vrede legt de bredere context meer gewicht in de schaal dan de militaire krachtsverhoudingen: waargenomen intenties, al dan niet correcte inschattingen van gevolgen, interne politieke verhoudingen, internationale relaties, juridische en morele argumenten. En er zijn veel voorbeelden te noemen waar afschrikking overduidelijk niet werkte:
- De Eerste Wereldoorlog: Na jaren van militaire opbouw stak een klein incident de lont in het kruitvat. Mobilisatieplannen lagen klaar, en bondgenootschappen trokken iedereen de oorlog in.
- Korea oorlog: China ging in 1950 meevechten toen de VN troepen (voor 90 procent bestaande uit VS soldaten) de Chinese grens naderden. Dit gebeurde ondanks dat de VS beschikte over veel meer atoomwapens dan China.
- Oekraïne oorlog: Rusland viel in 2022 aan, terwijl iedereen tot op het laatste moment er vanuit ging dat Westerse steun aan Oekraïne, het versterken van de oostflank van de NAVO en het dreigen met sancties Rusland zou tegenhouden.

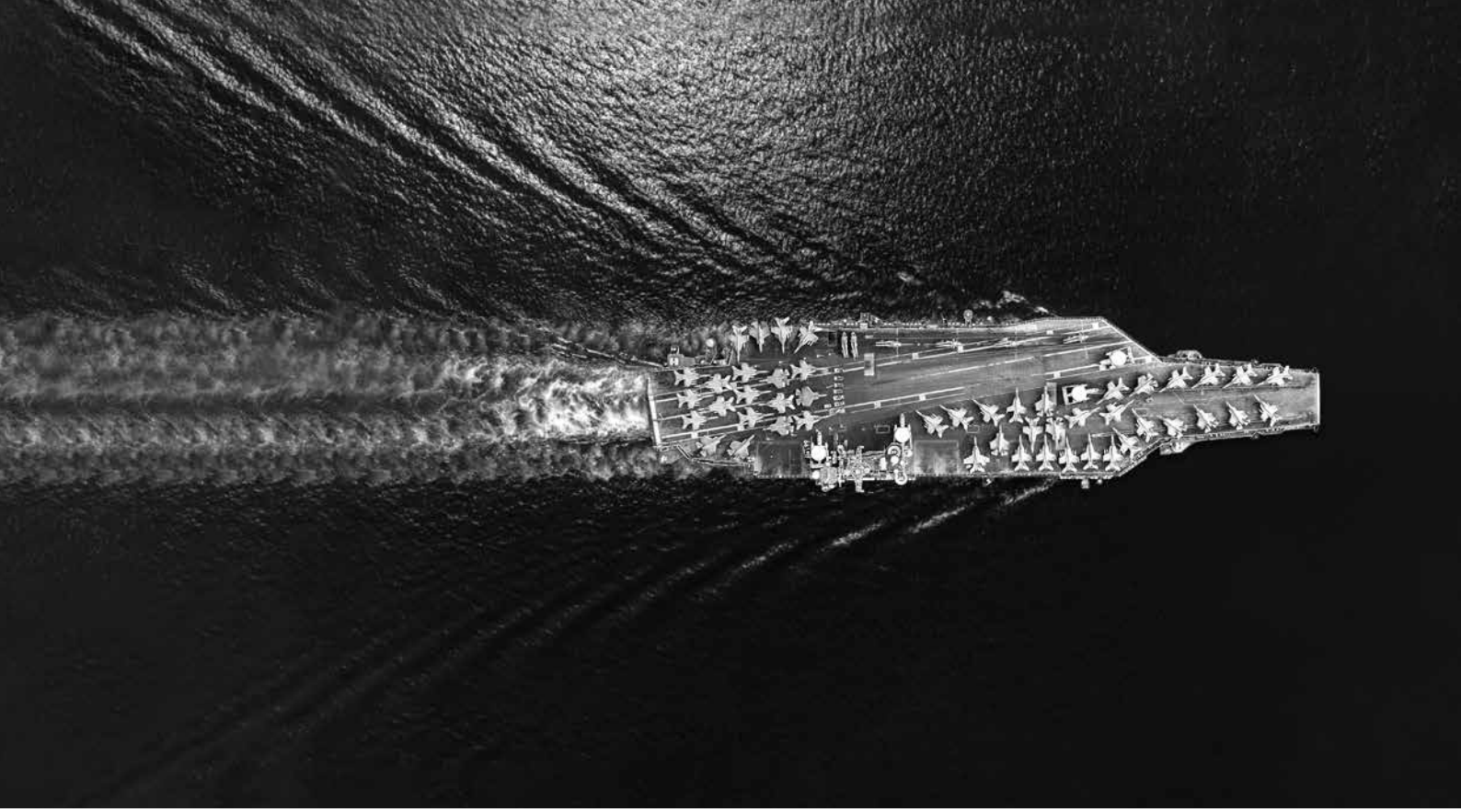

Een nucleair aangedreven vliegdekschip in volle zee. *Foto:Shutterstock*

MISLEIDENDE AANNAMES

Jeffrey Michaels van het Haags Centrum voor Strategische Studies (HCSS) stelt dat beleidsmakers twee foute aannames doen: oorlog volgt uit het falen van afschrikking, en afschrikking faalt vooral door een (waargenomen) militair onevenwicht. Politici kijken vooral naar de militaire balans, en veronachtzamen dat oorlog alles te maken heeft met intenties van landen en met de brede politieke context. De discussie in Europa gaat nu helemaal over méér bewapening. De veronderstelling is dat meer wapens gelijk staat aan meer veiligheid. Zoals Michaels opmerkt: het accent op wapens gaat over de middelen om oorlog te voeren, en niet over hoe oorlog te voorkomen. Het grote gevaar is dat bewapening leidt tot escalatie van een conflict, een wapenwedloop, en het ondermijnen van diplomatieke en politieke oplossingen.

Kleine 'tactische' kernwapens zijn al lang een risico. Er is sprake van een nieuwe kernwapenwedloop. Daarbij komen nu in hoog tempo nieuwe niet-nucleaire technologieën die de stabiliteit ondermijnen door nog onvoorspelbare effecten. De VS, Rusland en China ontwikkelen hypersone en wendbare raketten. Door hun snelheid zijn ze niet te onderscheppen, en blijft er maar enkele minuten reactietijd over. In combinatie met onzekerheid over de lading (sommige raketten kunnen zowel een conventionele als een nucleaire springkop dragen) verhoogt dit de druk om een aanval voor te zijn, of direct vernietigend terug te slaan. De grens tussen conventioneel en nucleair vervaagt, en de onzekerheid neemt toe. Hetzelfde geldt voor de toepassing van artificial intelligence (AI), drone-technologie en oorlogvoering in de ruimte. Geautomatiseerde wapensystemen, dronezwermen en aanvallen op waarnemings- en communicatiesatellieten creëren nieuwe aanvalsmogelijkheden. Ze vergroten de onvoorspelbaarheid en de noodzaak om bliksemsnel te reageren. Feitelijk is de situatie veel gevaarlijker dan tijdens de Koude Oorlog. Kunz en Smith van het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) concluderen dat thans veel minder dan destijds het besef bestaat dat afschrikking geen exacte wetenschap is, en dat er altijd risico's blijven – in het bijzonder een actie-reactie dynamiek die een wapenwedloop aanwakkert.

CONCLUSIE

Succesvolle afschrikking is een theorie die niet te bewijzen valt. Oorlog voorkomen door meer bewapening – het argument van politici nu – is een misleidend en simplificerend idee. Wapenontwikkeling wordt aangejaagd i.p.v. beheerst. Oorlogen voorkom je niet met wapens maar met diplomatie. Een duidelijk voorbeeld zijn de langdurige grensconflicten tussen Chili en Argentinië. In 1978 werd een oorlog voorkomen door in te stemmen met arbitrage. Ook in de Cubacrisis werd gekozen voor onderhandelen i.p.v. escalatie. En als je dan toch over afschrikking wilt nadenken: stel je de vraag hoe je echt niet-provocatief te werk kan gaan. Het opstellen van nieuwe typen raketten in Duitsland is dat zeker niet. ■

Beleidsmakers doen twee foute aannames

Bronnen

De lijst met voor dit artikel gebruikte bronnen, en een aantal toelichtingen, is te vinden op zonderwapens.page/afschrikking.

Omzet wapenindustrie blijft fors stijgen

Begin december publiceerde het Zweedse onderzoeksinstituut SIPRI het jaarlijkse overzicht van de honderd grootste wapenbedrijven in de wereld. In 2024 stegen de inkomsten uit wapenverkoop van deze top-100 met 5,9 procent tot 679 miljard dollar. Dit is het hoogste bedrag ooit, gelijk oplopend met tot de recordhoogte gestegen militaire uitgaven.

De 26 Europese bedrijven in deze lijst haalden gemiddeld zelfs 13 procent meer omzet binnen, aangejaagd door de massale Europese bewapeningsplannen. Met name munitieproducenten als Rheinmetall en Czechoslovak Group (CSG), die begin dit jaar debuteerde op de Amsterdamse aandelenbeurs, zagen hun verkopen de lucht inschieten.

Grootste wapenproducerende bedrijven (2024)

	Bedrijf	Land	Wapenverkoop (2024) in USD	Verschil t.o.v. 2023
1.	Lockheed Martin	Verenigde Staten	64,7 miljard	+ 3,2%
2.	RTX	Verenigde Staten	43,6 miljard	+ 4,1%
3.	Northrop Grumman	Verenigde Staten	37,9 miljard	+ 3,3%
4.	BAE Systems	Verenigd Koninkrijk	33,8 miljard	+ 6,9%
5.	General Dynamics	Verenigde Staten	33,6 miljard	+ 8,1%
6.	Boeing	Verenigde Staten	30,6 miljard	– 4,6%
7.	Rostec	Rusland	27,1 miljard	+ 26,0%
8.	AVIC	China	20,3 miljard	– 1,3%
9.	CETC	China	18,9 miljard	– 10,0%
10.	L3Harris Technologies	Verenigde Staten	16,2 miljard	+ 6.6%
12.	Leonardo	Italië	13,8 miljard	+ 10,0%
13.	Airbus	Trans-Europees	13,4 miljard	+ 1,2%
15.	Thales	Frankrijk	11,8 miljard	+ 11%
20.	Rheinmetall	Duitsland	8,2 miljard	+ 47%

EU wil wapen-exportcontrole afbreken

De Europese Commissie stelt ingrijpende beleidswijzigingen voor om op vele vlakken regels te 'vereenvoudigen'. Een bijzonder zorgwekkend onderdeel hiervan is het voorstel om de EU-richtlijn voor wapenhandel binnen de EU ('Transfers-directief') te wijzigen.
Kernpunten van het voorstel zijn afbraak van nationale wapenexportcontrole, meer zeggenschap voor de Europese Commissie én meer 'zelfregulering' door de wapenindustrie. De Commissie wil het huidige systeem van nationale, individuele beoordeling van voorgenomen wapenuitvoer grotendeels vervangen door het verstrekken van algemene vergunningen, waarbij een bedrijf een vergunning krijgt om gedurende meerdere jaren onbeperkte aantallen van bepaalde typen wapens te exporteren naar een scala van landen. De verantwoordelijkheid voor controle op daadwerkelijke leveringen en het voldoen aan uitvoerbeperkingen wordt bij de begunstigde bedrijven zelf gelegd in plaats van bij de overheid. Dit zet de deur wagenwijd open voor ongewenste wapenexporten en ongecontroleerde doorverkoop.

Nieuwe regering wil wapenindustrie verder versterken

In het voorlopige coalitieakkoord van eind januari zetten D66, CDA en VVD in op verdere versterking van de Nederlandse en Europese wapenindustrie, als onderdeel van vele plannen voor militarisering en oorlogsvoorbereiding. Daartoe moeten overheid, industrie en onderzoeksinstellingen zoals TNO nog nauwer gaan samenwerken. De nieuwe regering wil simpelere aanbestedingsprocedures voor nieuwe wapenaankopen voor defensie, en met meer voorfinanciering en contracten voor langere termijn – een grote wens vanuit de industrie

– wapenbedrijven bewegen om de productiecapaciteit fors te verhogen. Daarnaast wil de regering een defensie-innovatieautoriteit zoals het Amerikaanse DARPA oprichten, iets waar met name vanuit VVD-hoek al langer voor wordt gepleit. Voor het ontwikkelen van nieuwe militaire technologieën en industriële opschaling is tot 10 procent van het defensiebudget beschikbaar. Die moet onder meer gebruikt worden voor het intensiveren van samenwerking tussen krijgsmacht en kennisinstellingen, waaronder universiteiten. ■

Waar nationale overheden nog een rol spelen zal deze steeds meer in handen komen van de EU-landen die de meeste (volledige) wapens verkopen, zoals Frankrijk, Italië en Duitsland, omdat de Commissie de controle op export van onderdelen binnen de EU verder wil dereguleren. Kleinere landen die vooral onderdelen produceren, zoals Nederland, en landen met strengere exportregels verliezen zo nog meer zeggenschap. Bij grensoverschrijdende projecten kan de controle op de uitvoer van de gezamenlijke geproduceerde wapens zelfs uitbesteed worden aan landen als Turkije, Oekraïne of Israël, die überhaupt niet gebonden zijn aan de gezamenlijke EU-wapenexportregels. Ook de controlerende functie van het Europees en nationale parlementen wordt met dit voorstel uitgehold. Het Europees Parlement lijkt daar zelf geen enkele moeite mee te hebben. De aan zet zijnde Commissie voor Veiligheid en Defensie scherpte niet alleen de tekst zo aan dat de macht van de Commissie nog verder wordt uitgebreid, maar besloot ook dat een plenaire stemming in het parlement niet nodig was en stuurde het voorstel direct door voor verdere onderhandelingen tussen de Commissie en de lidstaten.` ■

Bittere vaststelling

Iraanse opstand krijgt onvoldoende steun

In Iran is een opstand gaande tegen het regime dat meedogenloos is. Iman Abrontan, een Nederlandse mensenrechtenactivist met Iraanse wortels, deelt in dit artikel zijn visie. Hij schreef dit voor de aanval van de VS en Israël op Iran.

Iman Abrontan

In het Westen gaan massa's mensen de straat op voor Palestijnen, maar veel minder voor Iraniërs die hun leven wagen tegen een regime dat hen verplettert. Met name de veel kleinere deelname van westerlingen valt op. De verklaring is pijnlijk en bijna hartverscheurend simpel: de contexten verschillen, de machtsverhoudingen zijn anders. Onze morele reflexen wordt daar diep door gevormd — soms op manieren die velen liever niet onder ogen zien.
De Palestijnse strijd wordt gezien als een gevecht tegen een bezettende macht die al decennia wordt gesteund door Westerse regeringen. Mensen voelen dat hun eigen landen medeplichtig zijn. Dat maakt de woede persoonlijk. Dat maakt de solidariteit urgent. Iran daarentegen wordt al jaren gestraft met sancties die vooral gewone Iraniërs treffen. Voor veel mensen voelt het alsof "het Westen al iets doet," hoe zinloos of schadelijk die aanpak ook is. En dus raakt de straat wanneer zelfs Iraniërs worden neergeschoten, gemarteld en opgehangen, niet vol.

Maar er is nog iets dat schuurt. Tijdens demonstraties van de Iraanse diaspora in Westerse steden verschijnen Israëlische en Amerikaanse vlaggen — symbolen die voor velen staan voor onderdrukking, oorlog en hypocrisie. Voor mensen die strijden voor rechtvaardigheid voelt het alsof ze worden gevraagd om naast de vlaggen te staan van staten die zelf verantwoordelijk worden gehouden voor immense menselijke schade. Dat weigeren is geen onverschilligheid. Het is een morele grens.
En dan is er Reza Pahlavi. Een deel van de diaspora steunt hem bijna religieus, soms intimiderend. Dat jaagt mensen weg — Iraniërs én bondgenoten. En hoewel sommige kritiek op hem overdreven is, heeft zijn bezoek aan Netanyahu één ding pijnlijk duidelijk gemaakt: universele mensenrechten zijn voor hem geen kompas. Voor iemand die door sommigen wordt gezien als mogelijke toekomstige leider van Iran is dat geen detail. Het is een klap in het gezicht van iedereen die gelooft dat de strijd van Iraniërs méér is dan alleen het vervangen van één onderdrukker.

Want de strijd in Iran gaat over waardigheid. Over vrijheid. Over het recht om te leven zonder angst. Het gaat over een toekomst waarin mensenrechten niet selectief worden toegepast, niet afhankelijk zijn van geopolitieke belangen, en niet worden ingeruild voor macht of nostalgie. Het huidige regime is wreed, dat staat buiten kijf. Maar juist daarom is het onverdraaglijk om te zien hoe sommige alternatieven dezelfde morele blindheid vertonen.
Wanneer delen van de diaspora blijven vasthouden aan leiders en symbolen die onmenselijkheid normaliseren, verliezen ze hun geloofwaardigheid — en daarmee de steun van mensen die oprecht geven om rechtvaardigheid. De strijd voor universele mensenrechten kan alleen worden gewonnen door principes centraal te stellen. Niet door opportunisme. Niet door geopolitieke spelletjes. En zeker niet door nostalgie naar een verleden dat zelf verre van vrij was. ■

Iman Abrontan kun je vinden op linkedin.com/in/iman-abrontan-b32559b3 en op instagram.com/iman.abrontan

Onderzoek Vlaamse media

Eenzijdige berichtgeving voert de boventoon

In hoeverre bericht de Westerse pers op een evenwichtige manier over de oorlog in Oekraïne? Zeker in vredeskringen is daar veel kritiek op: de media zouden te eenzijdig berichten. Maar cijfers ontbraken tot nu toe. Hoogleraar internationale politiek Tom Sauer van de Universiteit Antwerpen deed als eerste een inhoudsanalyse van de Vlaamse tv rubriek De Afspraak. De resultaten liegen er niet om: 80% van de berichtgeving volgt het oorlogsnarratief.

Willem de Haan

Sauer en zijn team analyseerden 153 relevante fragmenten vanaf het begin van de oorlog in februari 2022 tot eind 2024. 'De Afspraak' is het bekendste duidingsprogramma van de Vlaamse zender VRT. Hierin komen met regelmaat academici, politici, journalisten (als expert), en militairen aan het woord. Het is voor zover bekend het eerste kwantitatieve onderzoek in de Westerse media op dit gebied.

NEGEN CRITERIA

Om te bepalen welk 'kamp' de geïnterviewden vertegenwoordigden, onderscheidt Sauer het 'oorlogsnarratief' en het 'vredesnarratief'. Daarbij lette hij op negen criteria: Wie is volgens de geïnterviewde deskundige verantwoordelijk voor de oorlog? Wie is het voornaamste slachtoffer? Zijn Westerse waarden superieur? Moet het Westen Oekraïne militair steunen (zonder aan diplomatie te doen)? Moet Oekraïne lid worden van de EU en de NAVO? Moet diplomatie worden gepromoot? Moeten er economische sancties komen tegen Rusland? Worden de Russische belangen mee in het verhaal gebracht? Mag het conflict verder escaleren?
Elke relevante quote van de deskundige werd gecategoriseerd (en dus gecodeerd). Wanneer een expert in een uitzending meer 'punten' scoorde onder oorlogsnarratief dan vredesnarratief werd hij of zij onder oorlogsnarratief gerangschikt (en andersom). Een aparte categorie zijn die experts met evenveel quotes gerelateerd aan het oorlogsnarratief en het vredesnarratief.

RESULTATEN

Van de 153 relevante fragmenten domineerde in 110 gevallen het oorlogsnarratief, oftewel 71,9%. Het vredesnarratief had het overwicht in 28 fragmenten (= 18,3%). In 15 fragmenten (oftewel 9,8%) was er sprake van een evenwichtige verdeling tussen oorlogsnarratief en vredesnarratief. Kortom, het oorlogsnarratief domineerde voor de onderzochte periode. Het vredesnarratief kwam vier keer minder aan bod.
Opmerkelijk genoeg zijn het vooral journalisten die als expert 'scoren' op het oorlogsnarratief, en in tweede instantie door politici. Terwijl het vredesnarratief meer door academici en – opmerkelijk – militairen wordt gebruikt. Deze laatsten waren vooral aan het begin van de oorlog – toen het nog onduidelijk was welke kant het zou opgaan – voorzichtig.

CONCLUSIE

Sauer stelt in zijn conclusie dat Rusland Oekraïne heeft aangevallen en niet andersom. "Een dergelijke actie gaat regelrecht in tegen het internationaal recht. (…) Dat maakt enerzijds dat zowel onze regeringen als onze publieke opinie terecht ingaan tegen Rusland, en dus dat het oorlogsnarratief intuïtief gemakkelijker te verkopen is. Anderzijds moet steeds de vraag worden gesteld waarom Rusland Oekraïne aangevallen heeft."

Sauer vervolgt: "In het geval echter rekening gehouden wordt met het beleid van het Westen voorafgaand aan de Russische aanvallen, kan een ander verhaal dan het mainstream verhaal worden opgehangen, een verhaal dat kritischer kijkt naar onze eigen beleidsdaden in het verleden (en vandaag)."

De journalistiek krijgt van Sauer een veeg uit de pan: "Zelfkritiek en politici gaan echter niet goed samen. Het is dan in principe aan de media (in democratische staten) om voldoende ruimte te laten voor dergelijke kritiek. Onze studie toont dat de media deze kritische stem te weinig hebben vervuld. Wat de redenen daarvoor zijn, valt buiten deze analyse. Maar zou het kunnen dat onze media en onze politici elkaar nodig hebben en daarom elkaar sparen? Dat is alvast voer voor verder onderzoek.

ALFAMANNETJES

In Nederland en Duitsland is de situatie niet erg anders, hoewel data ontbreken. De vermaarde Duitse journalist Andreas Zumach stelde eerder in Vredesmagazine (jg. 16, nr. 4) dat het debat in Duitsland wordt bepaald door vier of vijf vooraanstaande journalisten die het debat bepalen, volgens Zumach "journalistieke alfamannetjes." Ook in Duitsland is er volgens Zumach een "volstrekt eenzijdige berichtgeving" in de media door een gebrek aan afstand tussen de journalistiek en de politiek. "Wie kritisch is, is bang de volgende keer niet meer te worden uitgenodigd op conferenties en bijeenkomsten." Ook in Nederland lijken de media het oorlogsnarratief in grote meerderheid kritiekloos te volgen. Met weinig tot geen aandacht voor de achterliggende oorzaken van de Oekraïne-oorlog of een kritische houding ten aanzien van de megalomane bewapening van dit moment. Deels omdat journalisten uitgaan van hun eigen privé opvatting – "Ik ben verontwaardigd over de Russische agressie" – en hun kritische taak vergeten. Anderzijds zeggen journalisten die wel kritisch proberen te zijn "op eieren te moeten lopen" om zichzelf binnen de redactie niet onmogelijk te maken. Tegenstanders van de bewapening komen niet aan het woord bij talkshows en krijgen opinieartikelen in de grote kranten moeilijk geplaatst.

Dat de media in tijden van spanning het oorlogsnarratief doorgaans slaafs volgen is een bekend fenomeen. Historicus Ewoud Kieft schreef er uitvoering over in zijn boek 'Oorlogsenthousiasme – Europa 1900-1918' (2015). Ook de Belgische auteur Anna Morelli, schrijfster van 'Elementaire principes van oorlogspropaganda' (2001) toont meerdere voorbeelden ervan.

Voor het volgende nummer van Vredesmagazine werken we aan een verhaal over de rol van de media in Nederland. ■

Het volledige artikel over het onderzoek van Tom Sauer is hier te vinden: tinyurl.com/OorlogsnarratiefVM

COLUMN VAN DIJK

Discriminatie 'again'

De Amerikaanse begraafplaats Margraten krijgt enkele nieuwe infopanelen, die ook de rol van zwarte militairen belichten. Tot grote verontwaardiging in Nederland had de beheerder van de begraafplaats eerder panelen verwijderd over de rol van zwarte militairen in het Amerikaanse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarop stond ook dat ze te maken hebben gehad met racisme en segregatie en dat enkele van deze militairen later actief werden in de burgerrechtenbeweging. Op de nieuwe panelen blijven discriminatie en segregatie onbenoemd. De Amerikaanse ambassadeur in Nederland, Joe Popolo, een sponsor van Trump, verklaarde dat hij niet wil meewerken aan de promotie van 'een agenda die Amerika bekritiseert.'

De Amerikaanse burgerrechtenbeweging kan voorlopig nog geen geschiedenis genoemd worden nu de president zelf geweld inzet tegen demonstranten voor rechtvaardigheid en respect voor migranten. De white supremacy steekt weer de kop op. Discriminatie van zwarte soldaten is nooit ver weg geweest. De moord op Martin Luther King is ook nog niet zo lang geleden. De Black Lives Matter beweging heeft niet de erkenning gekregen die het verdient. Het meest verontrustende van de leuze *'Make America Great Again'* zit in dat *'Again'.* De VS marcheren in snelle vaart terug naar het racisme dat King fataal werd. De opening die zijn beweging zestig jaar geleden bood wordt door de reactionaire witte meerderheid hardhandig ongedaan gemaakt.

In Europa is de regressie misschien wat minder snel en ingrijpend. Maar de economische en culturele banden met de Verenigde Staten zijn sterk. 'We moeten minder afhankelijk worden van de VS' is voorlopig niet meer dan een leuze van politici die zien dat steeds meer kiezers zich walgend afwenden van wat er in het voormalige voorbeeldland gebeurt. De afhankelijkheid duurt voort. Miljoenen Europeanen worden nog steeds beïnvloed door extreemrechtse Amerikaanse trends. Zuckerberg heeft meer invloed dan Macron.

Fatsoenlijk Nederland zal zich sterk moeten maken om het racisme de kop in te drukken dat ook onze geschiedenis kenmerkt en zich nog elke dag manifesteert. Het toeslagenschandaal is niet opgelost. Er moest een rechtszaak aan te pas komen om de regering te dwingen ook een gemeente in de Caraïben te beschermen tegen een door de klimaatopwarming dreigende overstroming. De vreemdelingenhaat die een rechtvaardig asielbeleid onmogelijk maakt duurt voort – met instemming van minstens een regeringspartij. Evenals de hypocrisie over Gaza. Met de voortdurende steun voor het genocidale beleid van de Israëlische regering worden de vrome woorden van de autoriteiten bij de herdenking van nazi-slachtoffers een uiting van vals sentiment.

Jos van Dijk

Vredespedagogiek anno 2026

Jonge mensen moeten zelf tot een oordeel komen

Sturende waardenoverdracht bij vredesopvoeding werkt niet meer in deze tijd stelt de Groningse pedagoog Martin Schravesande. Jonge mensen worden overstelpt met informatie, ze willen daar zelf hun weg in vinden. Maar we kunnen ze daarbij wel helpen.

Martin Schravesande

Toen ik een jaar of vier was vormde ik met mijn ouders een kleine schakel in een enorme ketting van mensen rond vliegbasis Soesterberg. We hielden elkaars hand vast om te protesteren tegen kernwapens. Het maakte indruk. Al kreeg ik niet veel kans er anders over te denken. Het zette me op latere leeftijd aan het denken hoe vredesopvoeding eigenlijk werkt, en niet werkt. Ik schrijf dit artikel voor wie al leraar, opvoeder of anderszins betrokken is bij pubers en jongeren, en vrede daarin een plek wil geven. De paradox van vredesopvoeding is dat vrede een vrije keuze van een vrij mens moet zijn, terwijl onze klassieke, sturende opvatting van overtuigde 'waardenoverdracht' op gespannen voet staat met die vrijheid.

HIP

In mijn geboortejaar, 1976, was vrede hip. Het was een passie of levensplicht voor sommigen maar voor velen ook een mooie hobby, die je een leuk sociaal netwerk opleverde en aanzien gaf op feestjes. Daar kreeg de meest zorgvuldig redenerende en best geïnformeerde spreker vaak de handen op elkaar. Maar de tijd dat kennis en rede het meeste respect opleveren is voorbij. Het individualisme heeft een grote vlucht genomen en er zijn veel waarheden die met elkaar concurreren. Daarmee kom ik bij mijn eerste stelling: *Waardenoverdracht door overtuiging werkt niet voor vredespedagogiek anno 2026.*

Waardenoverdracht is het mechanisme dat een gemeenschap (van gezin tot natiestaat) zijn opvattingen over wat belangrijk en minder belangrijk is in het leven door socialisatie, kennisoverdracht en overtuiging bij zijn kinderen inprent. Dit mechanisme had ook in een tijd waarin het nog functioneerde al nadelen. Zo is de grens tussen waardenoverdracht en indoctrinatie lastig te bewaken. Socialisatie wordt dwingend wanneer je voelt dat het niet overnemen van het standpunt van de groep, verlies van sociale veiligheid, of zelfs uitsluiting, oplevert. Daarnaast stimuleert 'waardenoverdracht' zelden een gezond vermogen tot zelfstandig en flexibel moreel redeneren.

Bij deze reeds bestaande bezwaren zijn in onze tijd nieuwe bezwaren gekomen. Ten eerste zijn autoriteitsverhoudingen tussen kinderen en volwassenen veranderd. Dat heeft de vanzelfsprekendheid van het mechanisme van klassieke waardenoverdracht aangetast. Een zeventienjarige die mij vertelt dat al die vredespraatjes uit mijn mond hem niet imponeren – gezien de staat waarin mijn generatie de planeet heeft achtergelaten – heeft een punt.

Een tweede moeilijkheid zit in de hoeveelheid informatie en kennis die beschikbaar is. Voor mijn vader, zonder veel geld opgroeiend na WOII, was een boek met nieuwe of andere inzichten dan die in de kerk tot hem kwamen, iets van grote waarde. Die betoverende macht hebben kennis en informatie niet meer. Kinderen lezen weinig, en al helemaal niet vrijwillig. Daar komt bij dat het geloof aan de waarheid of aan juiste en onjuiste informatie verwaterd is. Kinderen weten heel goed dat alles waar kan lijken, maar ook onwaar. Afhankelijk van de context waarin je het hoort, de emoties die je al had en mensen die het verkondigen. Lukt het wel om jongeren te laten geloven aan éénduidige waarheid, dan is er het risico dat ze doorslaan naar fundamentalisme en dat brengt vrede niet dichterbij. Als het klopt dat ons model voor waardenoverdracht niet meer functioneert, moeten we het kinderen en jongeren dan zelf maar laten uitzoeken? Ik zou zeggen van niet.

EIGEN OORDEEL

Naar mijn idee kunnen kinderen geen gezond en zelfstandig moreel bewustzijn ontwikkelen zonder steun van volwassenen. Kinderen vertegenwoordigen niet uitsluitend het goede, zoals Rousseau in zijn boek 'Emile' stelde, waarin de natuurlijke onschuld van het kind als uitgangspunt voor opvoeding gesteld wordt. Kinderen zijn ook niet van nature geneigd tot het kwade, zoals Willam Golding ons voorhoudt, de auteur van de bestseller 'Lord Of The Flies' waarin de mythe van het onschuldige kind wreed door elkaar geschud wordt. We kunnen rustig aannemen dat de waarheid ergens in het midden ligt. Kinderen zijn, onder bepaalde condities, in staat tot wreedheid, maar tonen onder andere condities ook gezonde morele instincten.

De condities om een moreel vermogen te ontwikkelen zijn in onze tijd problematisch. Niet alleen is het krachtenveld van informatiemachten ruig en onbetrouwbaar, morele vermogens ontwikkelen zich ook nooit tegen een blanco achtergrond. De morele ontwikkeling van alle Nederlanders had er anders uitgezien als die niet decennialang had plaatsgevonden tegen de achtergrond van de erfenis van WOII. Russen, Palestijnen, Oeigoeren en Chinezen hebben hun eigen decors. Kortom: als we verwachten dat kinderen in onze tijd zonder enige hulp een gezond moreel zintuig ontwikkelen, vragen

Martin Schravesande.

we gewoon te veel van ze. Is er een pedagogische positie tussen klassieke waardenoverdracht en een naïef optimistisch 'laissez faire'? Mijn antwoord is ja: Een pedagoog kan in plaats van 'overdrager' een 'aanjager' van morele ontwikkeling zijn.

VALKUIL

Om een aanjager van morele ontwikkeling te zijn moeten we om te beginnen wel accepteren dat morele ontwikkeling niet hetzelfde is als 'het kind leren vinden wat ik vind.' Als vredesactivisten denken we wellicht dat wij niet in deze valkuil te trappen. Maar pubers zijn uiterst gevoelig voor onze authenticiteit. Als we hen oproepen tot zelfstandig moreel redeneren en hen intussen verleiden net iets meer kennis te nemen van ons vredesverhaal dan van de propaganda van het ministerie van defensie, dan haken ze af. Begrijpelijk. Ze zijn opgegroeid in de wetenschap dat er achter een claim vaak belangen schuilgaan, zoals op de gezondheidseffecten van melk meestal een bedrijf schuilt dat geld verdient met melk. We krijgen hun vertrouwen niet cadeau en dat is maar goed ook. Onze drang om kinderen krachtig te overtuigen van het belang van vrede staat dus op gespannen voet met het ondersteunen van een vrije, zelfstandige ontwikkeling van een moraal. Om dit goed te begrijpen moeten we misschien preciezer kijken naar wat 'morele ontwikkeling' kan inhouden. Het gaat dan om de vaardigheid als het je te verplaatsen in het perspectief van een ander, kritisch te zijn op aangehaalde bronnen bij beweringen en open te staan voor sensorische informatie uit je lijf, die je op het spoor zet van basale morele intuïties.
Is het dan verboden om gewoon aan kinderen te laten zien hoe verschrikkelijk oorlog is?! Nee. Ook dat is een rol. Het is goed als kinderen allerlei geluiden horen, dus zeker ook dit geluid. Maar wees je ervan bewust dat je een bijdrage levert aan de *informatievoorziening*, waar kinderen doorgaans geen schrijnend tekort aan hebben. Beter is het om kinderen te steunen in de eigen morele ontwikkeling. Laat hoe dan ook kinderen altijd weten of je bezig bent je eigen emoties of standpunten te uiten, of dat je bezig bent hun morele ontwikkeling te ondersteunen. Hoe lastig het ook is die twee uit elkaar te houden. ■

Morele ontwikkeling is niet hetzelfde als 'het kind leren vinden wat ik vind.'

Martin Schravesande (1976) zet zich in voor kinderen die vastlopen in het onderwijs. Martin groeide op in een actief vredelievend gezin maar houdt zich pas sinds kort bezig met vredespedagogiek en praat daar graag met u over door: martin@opengeestig.nl.

Een uitgebreide versie van dit artikel gaat dieper in op de vraag wat we als leraar, opvoeder of in andere pedagogische rollen concreet kunnen doen. Voor de lange versie: mail naar Martin of bezoek zijn LinkedIn account: tinyurl.com/vredespedagogiek.

COLUMN TER KUILE

Schiphol

Wat een wereld: na de brand in 2005 in het cellencomplex op Schiphol Oost waarbij elf geïllegaliseerde mensen omkwamen, stond de samenleving minister Verdonk en het beursgenoteerde BAM toch toe om het gevang als een publieke/private for-profit onderneming uit de as te laten herrijzen. Het Justitieel Complex Schiphol (JCS) is een gevang vol politieke gevangenen. Mensen die op piepkleine schaal hebben gesmokkeld of geplunderd, of andere dingen hebben gedaan die brave burgers middels pensioenfondsen, aandelen portefeuilles en onze levensstijl op grote schaal legaal doen, alsmede vluchtelingen en migranten die onder artikel 6 en artikel 59 van de vreemdelingenwet worden opgesloten.

Artikel 6 mensen landen hoopvol op Schiphol: 'Godzijdank we zijn er, eindelijk vrij!' 'Komt u maar mee'. Het busje in, door de sluis de buik van de gevangenis in, en bam, slaat de celdeur achter je dicht.

Overleven. Abdul kwam bij ons om te douchen en op de wifi te videobellen. We hadden hem al een tijdje niet gezien. We waren zijn plank in de kast aan het opruimen toen hij belde. Hij was aangehouden wegens fietsen zonder licht en zat al een paar maanden onder artikel 59 in het Detentie Centrum Rotterdam. Toen we een bezoekafspraak hadden gemaakt, hoorden we dat hij was overgebracht naar het JCS. Sindsdien hebben we niets meer van hem gehoord. Suleiman komt af en toe bij ons de was doen. Hij leeft sinds zijn 15e in Europa en is in de afgelopen 24 jaar acht keer opgepakt en zat ruim vijf jaar gevangen. Veroordeelde mensen weten wanneer ze vrijkomen. Onder de vreemdelingenwet weet je nooit wanneer de mededeling 'U kunt gaan' komt. Waarnaartoe? Weer helemaal opnieuw te moeten beginnen...

Om een teken van solidariteit te geven, om onze eigen machteloosheid te doorbreken, lopen we wuivend, harten en teksten krijtend in het zicht van de cellen, op schrille fluitjes blazend, een spandoek met het 0800 nr van het meldpunt vreemdelingendetentie tonend en een ander met 'OPEN BORDERS: FOR JUSTICE, DIGNITY & COMPASSION' rondom het gevang. De laatste keer in februari was het Aswoensdag. We maakten as van palmtakjes, snippers van de wet die illegaal verblijf strafbaar stelt, FvD-verkiezingsposters, een IND-bevel om Nederland binnen 24 uur te verlaten en andere symbolen van fascisme en uitsluiting. We markeerden het JCS ermee: ook deze in beton gegoten macht zal tot stof vergaan.

(Mee wuiven? Zie: https://noelhuis.nl/acties/schipholwakes)

Frits ter Kuile

Beste Leon,

Ik hoorde van Rob dat je overweegt bij het leger te gaan. Dit nieuwtje liet mij niet los. Je hebt helemaal niet om mijn mening gevraagd, en je zult het vast belerend vinden, maar toch wil ik proberen je te overtuigen om het niet te doen.

Op de televisie en in de bioscoop zeggen ze dat militairen stevige kerels zijn, voor niemand bang. Soldaten beleven spannende avonturen, hebben het gezellig met elkaar en worden door de sergeant afgericht tot heldhaftige alleskunners. Ik denk niet dat dit werkelijk zo is. Volgens mij zijn soldaten wel bang, en volgens mij komen veel soldaten niet terug van het front met een spannend jongensboek, maar met trauma. Sylvester Stallone en Clint Eastwood weten al dat het goed voor ze afloopt, en volgens de schrijvers staan zij altijd aan de goede kant. Toen mijn oom hoorde dat hij naar Afghanistan moest, kon hij geen zin uitspreken door nerveuze tics. Hij was geen goede echtgenoot, en geen goede vader omdat hij zoveel last had van de stress. Dit is de realiteit.

Ze zeggen dat onze soldaten het landsbelang dienen, en ons allemaal beschermen. Toen ons land voor het laatst werd binnengevallen, hebben ze deze taak na vijf dagen opgegeven. Gelukkig ging het verzet verder, maar aan het leger hebben we weinig te danken gehad. Wat hebben ze daarna eigenlijk gedaan, wat zo belangrijk voor ons was? Eigenlijk waren veel van de oorlogen die het Nederlandse leger heeft gevoerd een beetje fout. Indonesië, Korea, Irak, Afghanistan... 'Onze jongens' hebben daar geen liefdadigheid verricht. Ben je daar niet bang voor? Dat je opeens met een geweer ergens aan de andere kant van de wereld rondloopt, en dat je achteraf erachter komt dat die hele oorlog fout was?

Ze zeggen dat soldaten vrienden worden voor het leven. Dat je voor altijd kameraden hebt. Heb je gehoord wat de journalisten in Australië hebben ontdekt? Zij ontdekten dat junior soldaten, die net aankwamen op Kamp Holland in Afghanistan, door hun 'vrienden' ontgroend werden door middel van 'blooding'. Zij moesten een van de gevangenen vermoorden. Heb jij de verhalen gehoord over de Nederlandse militairen in Bosnië? Toen de Bosniërs leden aan voedseltekorten, boden jouw toekomstige vrienden potten pindakaas aan in ruil voor seks. Jouw huidige vrienden zijn toch veel leuker? Wil jij echt in een legertentje liggen met mensen die dit soort dingen doen?

Ik hoop echt dat je er vanaf ziet. Dat je iets zoekt van betekenis, iets waar de wereld beter van wordt. In Nederland zijn er veel problemen die jouw hulp kunnen gebruiken. Zo hebben we bijvoorbeeld drie miljoen laaggeletterden, een tekort van 65.000 zorgmedewerkers en 400.000 woningen te weinig. Je kan mensen echt vooruit helpen.
Sorry voor de preek. Ik hoop dat je het gelezen hebt.

Groet,
Jonathan

VredesMagazine ontving deze brief van "Jonathan" (werkelijke naam bij de redactie bekend) die hem aanbood voor publicatie. Een voorbeeld van vredespedagogiek. Zie ook het artikel daarover op pagina 12.

Dienstplicht voor sommigen

“Het kan anders,” beloofde het D66 verkiezingsprogramma. Dat klopt. Kan je als jongere geen werk of woning vinden? Het leger biedt je straks beide. Een baan en een bed op de kazerne.

Stan Meuwese

In het regeerakkoord krijgt het leger niet alleen heel veel geld toegeschoven, ook de dreiging van een ‘selectieve dienstplicht’ wordt in de lucht gehangen.
We bouwen aan een schaalbare krijgsmacht van minimaal 122.000 mensen. We schalen het dienjaar fors op en introduceren als eerste stap een verplichte enquête voor jongeren. Als dit onvoldoende resultaat oplevert, overwegen we andere stappen, zoals de herinvoering van een selectieve opkomstplicht.
Het nieuwe kabinet gaat dus verder op de al ingeslagen weg. Militairen worden langs drie wegen geworven. 1. Via de MBO-opleiding ‘Veiligheid en Vakmanschap’ die op steeds meer ROC’s wordt gegeven. 2. Via een ‘dienjaar’, een stage-achtig algemeen militair oefenjaar met de hoop dat de deelnemers blijven plakken bij defensie. 3. Door het aantrekken van reservisten, parttime militairen die een beperkt aantal dagen per jaar beschikking zijn. Zij zullen vooral bewakingstaken overnemen. Ook blijft de Maatschappelijke Diensttijd bestaan, een uitgeklede vorm van een sociale dienstplicht, dus zonder een militaire context. Dit troetelkindje van het CDA wordt gered van de bezuinigingen van het vorige kabinet.

SELECTIEF

De formeel bestaande dienstplicht – vanaf 1996 zonder opkomstplicht – vormt de grondslag voor een adressenbestand, het dienstplichtregister. Iedere 17-jarige wordt hierin opgenomen. De kennisgeving daarvan is nu al tevens een wervingscampagne onder de 17-jarige jongens en meisjes. Straks komt daar dus een verplichte enquête bij, die een wettelijke grondslag in de nieuwe Wet op de Defensiegereedheid krijgt. Selectieve dienstplicht zal waarschijnlijk bedoeld zijn om bepaalde militaire functies te vervullen in techniek, IT en medische zorg. Selectie zou een breuk zijn met de algemene dienstplicht die Nederland tot 1996 heeft gekend. Als er bijvoorbeeld 10.000 jongens en meisjes worden opgeroepen uit een jaarklasse van 200.000 jongeren, dan is dat zo onevenwichtig dat het rechtsbeginsel van gelijke behandeling wordt geschonden. De Kaderwet Dienstplicht 1997 maakt het mogelijk de dienstplicht per eenvoudig Koninklijk Besluit weer in te voeren. Er hoeft geen wet door het parlement. De Tweede Kamer kan alleen bij ‘overwegende bezwaren’ om de intrekking van het besluit vragen. ■

Foto:Shutterstock

AIV-rapport

Verander ons denken over het Zuiden

Luisteraars van zijn podcast met Arend Jan Boekestijn zullen het Rob de Wijk meermaals hebben horen opmerken: 'Elke keer als ik het woord in mond neem, denk ik "ik lijk wel een old-school-communist!" Maar het is gewoon zo: het imperialisme is terug. De internationale rechtsorde die de ongebreidelde macht van de sterkste aan banden moest leggen wordt stelselmatig ondermijnd. En daar zal Europa zich toe moeten verhouden.'

Jan Schaake

Over de wijze waaróp Europa zich tot deze nieuwe wereldverhoudingen moet verhouden is De Wijk duidelijk: zorg dat je ook tot de machtigen behoort. Of, in de woorden van de Canadese premier Mark Carney op de eind januari 2026 gehouden Münchener veiligheidsconferentie: "zorg dat je áán tafel zit en niet óp tafel staat". Waarbij hij kennelijk voorbijgaat aan de sterke verruwing van de tafelmanieren van zijn beoogde disgenoten en ook aan het feit dat het lang niet elk land – ook niet Canada! – gegeven is om zo'n tafel aan te schuiven. Een belangrijk deel van de wereld kan alleen maar óp die tafel belanden, waar Europa zich volgens De Wijk wel degelijk aan kan zetten. De boodschap lijkt duidelijk: het is jammer voor de rest van de wereld, maar Europa heeft geen andere keuze dan het meespelen van het imperialistisch spel dat zich onafwendbaar aan het ontrollen is.

ELDERS BONDGENOTEN ZOEKEN

Het alternatief is er echter wel degelijk. Het werd op 10 september 2025 uitgebracht door de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) die regering en parlement gevraagd en ongevraagd adviseert over internationale vraagstukken. Bij *Nederland, Europa en het mondiale Zuiden in een veranderende wereldorde* gaat het om een ongevraagd en dus op eigen initiatief uitgebracht advies. Niet uit louter altruïsme met de 80% van de wereldbevolking die anders alleen óp tafel kan eindigen, maar vooral omdat dit voor onszelf nadelige geopolitieke scenario vermeden moet worden. En dat vergt 'een herpositionering van Europa en Nederland in de wereld" want "onze welvaart, veiligheid en invloed [hangen] af van nieuwe verbintenissen."

Het gaat daarbij niet enkel om tafelschikking, maar om de nog veel essentiëlere vraag hoe we de komende tijd de internationale vraagstukken willen aanpakken die ónder de zojuist genoemde tafel zijn verdwenen, zoals klimaatverandering, wereldwijde pandemieën en armoede. Tegen deze achtergrond, zo schrijft de AIV, komen de langetermijnbelangen van Europa en landen in het mondiale Zuiden meer in elkaars verlengde te liggen. Bovendien kan Nederland, juist door samen te werken met landen in het mondiale Zuiden, invulling geven aan de grondwettelijke taak de internationale rechtsorde te versterken. Het draagvlak voor deze rechtsorde is in de landen van het mondiale Zuiden nog altijd groot, hoewel een herschikking van de machtsverhoudingen in die internationale instellingen ook wel op het wensenlijstje staat.

WAT IS 'HET MONDIALE ZUIDEN'?

De benaming 'het mondiale Zuiden' is in feite een postkoloniale term en omvat globaal de meer dan 130 landen die ooit door een Europese mogendheid gekoloniseerd zijn geweest en de vier Centraal-Aziatische republieken, uitgezonderd de VS, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. China hoort er dus niet bij, maar wel bijna alle landen in Latijns-Amerika, Afrika en Zuid-Azië, inclusief de Arabische wereld. Zowel in economische als in politiek zin gaat het hier om een hele diverse groep. Sommige van deze landen hebben een economische opmars ingezet, andere slagen er niet in zichzelf economisch op de been te houden. Sommige landen varen een sterk pro-Westerse koers, andere hebben zich met Rusland of China verbonden.

Die economische en politieke diversiteit van het mondiale Zuiden is essentieel, zo maakt de AIV duidelijk. Als voorbeeld wordt de BRICS ten tonele gevoerd, het samenwerkingsverband van aanvankelijk Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika, dat zich regelmatig opwerpt tot belangenbehartiger van het mondiale Zuiden en daarmee enigszins bijdraagt aan het wantrouwen waarmee Europa naar het mondiale Zuiden kijkt. De AIV maakt duidelijk dat BRICS absoluut geen politiek eenstemmige organisatie is en dat Rusland en China ook niet tot het mondiale Zuiden behoren. De drie wel tot dit mondiale Zuiden behorende naamgevende landen Brazilië, India en Zuid-Afrika hebben alle drie wel de Russische inval in Oekraïne veroordeeld maar zijn inderdaad erg terughoudend als het gaat om het deelnemen aan de door het Westen afgekondigde sancties. Dit geldt voor de meeste landen in het mondiale Zuiden, hetgeen bijvoorbeeld gezien de voedselafhankelijkheid van veel Afrikaanse landen van Russisch graan ook wel enigszins verklaarbaar is. Bovendien wordt met instemming de uitspraak van de Indiase minister van Buitenlands Zaken Jaishankar aan het begin van de Oekraïne-oorlog aangehaald: *"Europe has to grow out of the*

Atalaia do Norte, Brazilië - 21 september 2018: Jongeren in een blauw schooluniform op straat in een dorp in de Amazonejungle. Zuid-Amerika *Foto:Shutterstock*

mindset that its problems are the world's problems, but the world's problems are not Europe's problems."
Tegenover lakmoesproef Oekraïne, stelt de AIV ook de lakmoesproef Gaza aan de orde. Daar verwijt een ruime meerderheid van het mondiale Zuiden het Westen en dus ook Europa het meten met twee maten. De AIV benadrukt hier dat het mondiale Zuiden echt een serieus punt heeft. Heel bijzonder vond ik het voorbeeld van de Hague Group, een initiatief van landen als Zuid-Afrika, Chili, Maleisië en Senegal ter versterking van het internationaal recht en de positie van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag met de door Zuid-Afrika aangebrachte zaak tegen het Israëlisch optreden in Gaza als aanleiding. "Als gastland had Nederland hier een verbindende rol kunnen spelen," aldus de AIV.

VAN MINDSET VERANDEREN

Hèt mondiale Zuiden bestaat niet en dus zal het niet mogelijk zijn om ons als Nederland of als Europa op een eenduidige wijze zich met het gehele mondiale Zuiden te verbinden. Het is ook niet moment om ingrijpende veranderingen door te voeren in de Verenigde Naties of andere internationale organisaties die meer recht doen aan de fundamenteel andere rol die het mondiale Zuiden op dit moment speelt in de wereld dan tachtig jaar geleden. Wat we wel kunnen en moeten doen is invulling geven aan de oproep van de Indiase minister Jaishankar: het veranderen van onze Nederlandse en Europese mindset ten aanzien van het mondiale Zuiden. Het gevoel van angst in Europa voor de voorspelde bevolkingsexplosie op het Afrikaanse continent naar 2,5 miljard Afrikanen, maar ook dat van superioriteit waarmee niet enkel het kolonialisme maar ook de daaropvolgende periode van ontwikkelingshulp tot op de huidige dag door werkt.
In plaats van één nieuw verband bepleit de AIV inzetten op de vorming van meerdere "minilaterale" verbanden tussen gelijkgezinde Europese en mondiaal-Zuidelijke landen, gericht op samenwerking op uiteenlopende economische en politieke terreinen.

EN NU?

Het is bij door de AIV uitgebrachte adviezen – ook als deze ongevraagd zijn – gebruikelijk dat de regering al dan niet op verzoek van de Kamer met een waardering voor het advies komt. Staan er punten in waar zij het fundamenteel oneens is of die zij juist heel graag overneemt en ook op wil pakken. Tot dusverre is het nog niet van een dergelijke waardering gekomen. Op één detail na. In de brief over de EU als geopolitieke speler die het vorige dubbeldemissionaire kabinet op 27 januari 2026 naar de Kamer stuurde wordt er een voetnoot aan gewijd waarin het hele advies lijkt te worden gereduceerd tot "de inzet op het vergroten van stabiliteit in landen die kampen met grote veiligheidsuitdagingen, mede om migratie te kunnen beheersen". Een "samenvatting" waarin het AIV-advies volstrekt niet past. Het verdient beter! ■

Fotograaf Eric Kampherbeek heeft door de jaren heen meerdere langlopende fotoverhalen gemaakt over maatschappelijke onderwerpen die hem persoonlijk raken of waarbij hij een sterke betrokkenheid voelt. Hier wat recente foto's van hem van demonstraties tegen oorlog en geweld.
Hij is te bereiken via **erickampherbeek.nl**

Burgers staan op tegen oorlog en geweld

19-2-2026, Mars voor Iran, Utrecht

05-02-2026, Pro Palestina demonstratie, Centraal Station, Utrecht

24-01-2026, Syrische Koerden demonstreren tegen het geweld tegen hen in Syrië, Amsterdam

05-01-2026, Pro Gaza demonstratie, Utrecht

09-11-2025, Demonstratie tegen genocide in Soedan, Utrecht

Marten Faber, Indiëweigeraar

Marten Faber wordt op 8 januari 1928 geboren in Amsterdam in een hervormd gezin en is dus 12 jaar oud als de Duitsers Nederland binnenvallen. Hoe de oorlog zijn denkwereld beïnvloed heeft is onduidelijk. Maar als hij na de oorlog voor de lichting 1948 opgeroepen wordt voor militaire dienst, doet hij op 5 juli 1947 een beroep op de Dienstweigeringswet 1923.
Hij licht zijn bezwaren op 11 augustus 1947 als volgt toe: 'Ik ben er van overtuigd, dat ik als Christen mij heb te houden aan het voorbeeld, dat Jesus voor ons is en dat door middel van de Bijbel tot ons komt. Derhalve kan ik het voor mijn geweten niet verantwoorden wanneer ik mij in krijgsdienst begeef, terwijl Jesus ons de liefde en verantwoordelijkheid tot de naaste predikt. Mijn verantwoordelijkheid tegenover God drukt in dit speciale geval zwaarder dan mijn verplichtingen tegenover de overheid.'
Helder en kort geformuleerd, zonder diepgravende theologie. Marten weigert alle militaire dienst, ook de ongewapende. Marten krijgt op 13 september 1947 uitstel in afwachting van de behandeling van zijn erkenningsverzoek en wordt op 22 december 1947 'buiten aanwezigheid' ingelijfd bij het Eerste Regiment Infanterie: hij hoeft niet in de kazerne te verschijnen, maar valt vanaf dat moment wel onder het militaire straf- en tuchtrecht.
Op 6 juli 1948 wordt hij erkend als dienstweigeraar en uit de militaire dienst ontslagen. Negen maanden later, op 11 april 1949 moet hij zich melden voor zijn tewerkstelling bij de Rijks Psychiatrische Inrichting in Eindhoven voor 'krankzinnigenverpleging'. Tot eind maart 1952 blijft Marten werkzaam bij de RPI, drie jaar lang dus. Indonesië was al ruim twee jaar onafhankelijk en alle soldaten al twee jaar thuis.
Marten Faber kwam later in het reclamevak terecht, als copywriter, wat gezien zijn kort en bondig geformuleerd gewetensbezwaar geen wonder mag heten. Hij werd copydirector bij reclamebureau Prad en adjunct-directeur bij Moussault. Als copychief bij Prad bedacht hij de nogal platte slogan '28, 29, 30…en schoon is mijn kunstgebit!'.
Maar zijn grootste betekenis waren zijn columns in het reclamevakblad Ariadne. waar hij scherp en onverbloemd commentaar gaf op reclamecampagnes. Hij trok zich terug op het Friese platteland en kreeg als de 'leeuw van Luxwoude' een gewaardeerde én gevreesde positie aan de rand van de reclamewereld. Van een diepe religieuze overtuiging liet hij later weinig blijken.
Marten Faber overleed op 19 januari 2006 op 78-jarige leeftijd.

Stan Meuwese

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

VD AMOK
A: Lauwerecht 55, 3515GN Utrecht
T: 06 1412 7779
E: info@vdamok.nl
www.vdamok.nl;
NL28INGB0005567607 t.n.v. VD AMOK.
VD AMOK is de voortzetting van de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristies Onderzoekskollektief(AMOK). We doen onderzoek en publiceren op het gebied van oorlog en vrede.
Twitter:@keesamok sinds 5 jaar vrijwel dagelijks tweets over kernwapens, wapenhandel en militaire interventies. Blog: troepenbewegingen.blogspot.nl- enkele malen per week berichten over militaire bases, troepenverplaatsing, bewapening en geheime diensten.

HAAGS VREDESPLATFORM
Het HVP is opgeheven. Abonneebestand en financiën zijn overgedrage aan PAIS.
E: jan.bervoets@outlook.com

VREDESBEWEGING PAIS
T: 015 7850 137
E: info@vredesbeweging.nl
www.vredesbeweging.nl
Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.
Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

STOP DE WAPENWEDLOOP
Samenwerkingsverband vanuit massabeweging tegen de neutronenbom en kruisraketten.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD
T: Theo Nuyten, 06 288 432 40
www.humanistischvredesberaad.nl
Je bent welkom bij ons vredeswerk.

Abonnee worden
VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van Pais en aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u VredesMagazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van een of meer van deze organisaties.
Een los abonnement is mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Ezelsveldlaan 212, 2611 DK Delft, of info@vredesmagazine.nl

Onderzoeksdossier VD AMOK

Foto:Shutterstock

Latijns Amerika in de schaduw van Trump

• Rechts aan de macht in Chili • Eindspel Venezuela
• Herstelrecht in Colombia • Nederlands militaire rol op de Cariben

Dit dossier is een product van VD AMOK. Redactie: Kees Kalkman, Jan Schaake

De mobilisatie van angst in Chili

Van een linkse naar een extreemrechtse regering

Aafke Steenhuis en Jan Joost Teunissen waren onlangs in Chili, meer dan vijftig jaar nadat ze er in 1973 verbleven, het laatste jaar van de Unidad Popular-regering van president Salvador Allende. Ze keerden geregeld naar het land terug. Voor het eerst na de militaire dictatuur is er nu een extreem rechtse president gekozen.

Aafke Steenhuis

In twaalf jaar zijn we niet in Chili geweest. Wat is er zo op het oog veranderd? Nog overal op straathoeken staan krantenkiosken, maar nu verkopen ze geen bladen en tijdschriften meer, maar flesjes frisdrank en water. Het vrolijke Diario! Diario! – de roep van de krantenverkoper, klinkt niet meer in de straten. Chilenen houden van praten en gezelligheid, nergens in Zuid-Amerika is het zo gemakkelijk om met voorbijgangers in contact te komen. Maar nu zitten mensen in cafés en in de metro in zichzelf gekeerd boven hun telefoons, net als in Nederland en China. Boekwinkels zijn er nauwelijks. De straten zijn schoner dan vroeger. Er is veel meer hoogbouw. Spiegelende, glanzend nieuwe wolkenkrabbers verheffen zich tussen de lage huizen van oude wijken – er lijkt geen bouwbeleid te zijn dat dat verbiedt.

ONDERZOEK NAAR DE VERMISTEN

In de herfst van 2025, toen wij in de hoofdstad Santiago aankwamen, waren de voorbereidingen voor de presidentsverkiezingen aan de gang. Iedereen boven de achttien moest stemmen. Van de verkiezingsstrijd merkte ik niet veel. Terwijl er wel veel op het spel stond. Hier en daar hingen spandoeken, op de radio en de televisie waren debatten. De campagne verliep vooral via online-media.

Op een middag deelden aanhangers van de linkse presidentskandidate, Jeannette Jara, pamfletten uit bij een metro-uitgang in een middenklasse wijk. De mensen kwamen moe uit hun werk, namen wel of niet een pamflet aan, bleven soms even staan praten, maar enthousiasme zag ik weinig. Jeannette Jara was minister van arbeid in de regering van Gabriel Boric, daarvoor was zij studentenleider, zat in de leiding van de communistische partij van Chili, was advocaat en docent. Als minister kreeg zij voor elkaar, dat de 40-urige werkweek werd ingevoerd, de pensioenen werden verbeterd en intimidatie op het werk verboden werd. Ook kwam er een wet om onderzoek te doen naar de duizenden vermisten tijdens de militaire dictatuur van Augusto Pinochet, die duurde van 1973 tot 1990.
Gabriel Boric werd in 2022 op 36-jarige leeftijd president van Chili, de jongste president ooit. Als studentenleider werd hij parlementslid; hij was actief in de opstand van 2019, die begon toen de tickets voor de metro van Santiago verhoogd werden. Studenten, scholieren, arbeiders die veel van de metro gebruik maakten, kwamen in verzet. De beweging breidde zich heel snel uit en werd politieker; mensen protesteerden massaal tegen de duurte van levensonderhoud, tegen de corruptie en tegen de ongelijkheid in Chili. Dat leidde ertoe dat de rechtse regering-Piñera toezegde dat er een referendum zou komen over de grondwet, die nog uit de tijd van de militaire dictatuur stamde. In het kielzog van deze opstandige beweging werd Boric president, en steunde hij actief het grondwetsvoorstel. Maar het progressieve ontwerp werd afgestemd door de bevolking, vooral doordat er een intensieve angstcampagne werd gelanceerd door rechtse politieke partijen en de media, die in handen van rechtse kapitaalgroepen zijn. De rechtse partijen kwamen op hun beurt met een conservatief ontwerp voor een nieuwe grondwet, maar ook die haalde geen meerderheid in een referendum. De bestaande grondwet uit de dictatuur bleef gehandhaafd. Dat leidde tot een stemming van moedeloosheid in het land. De regering Boric was voortaan vleugellam en kon geen ingrijpende veranderingen doorvoeren, zoals een wet om de winsten van de grootste mijnbedrijven extra te belasten, om daarmee sociale maatregelen voor de armste Chilenen te bekostigen. Op 15 december 2025 verloor links de verkiezingen. De ultrarechtse kandidaat José Antonio Kast won met 58 % van de stemmen, Jeannette Jara kreeg 42 %.

REFERENDA OVER DE GRONDWET

In een interview in december 2025 met het Spaanse dagblad El País zegt Boric over zijn tijd als president, dat het belangrijkste doel mislukt is: in Chili werd tijdens de dictatuur het neoliberalisme geboren, Chili zou onder zijn regering ook het graf van het neoliberalisme worden. Het tegendeel gebeurde.
Hij formuleert het belangrijkste verschil tussen zijn verkiezingscampagne en die van de rechtse partijen aldus: "Wij mobiliseerden hoop, rechts mobiliseert nu angst. Angst voor anderen, voor misdaad, voor economische onzekerheid."
Wat betreft de referenda over een nieuwe grondwet is hij nu kritisch op zijn eigen beleid. "De Chilenen waren heel verstandig om beide teksten te verwerpen, want in beide processen probeerde de meerderheid te doen alsof de minderheid niet bestond. Een land zit zo niet in elkaar." Hij erkent dat de hoop verdween, en de scepsis over politiek toenam. Hij vraagt zich af of zijn regering niet meer had kunnen doen om de dialoog tussen links en rechts te bevorderen.
In Chili hebben, sinds de terugkeer van de democratie in 1990, progressieve en

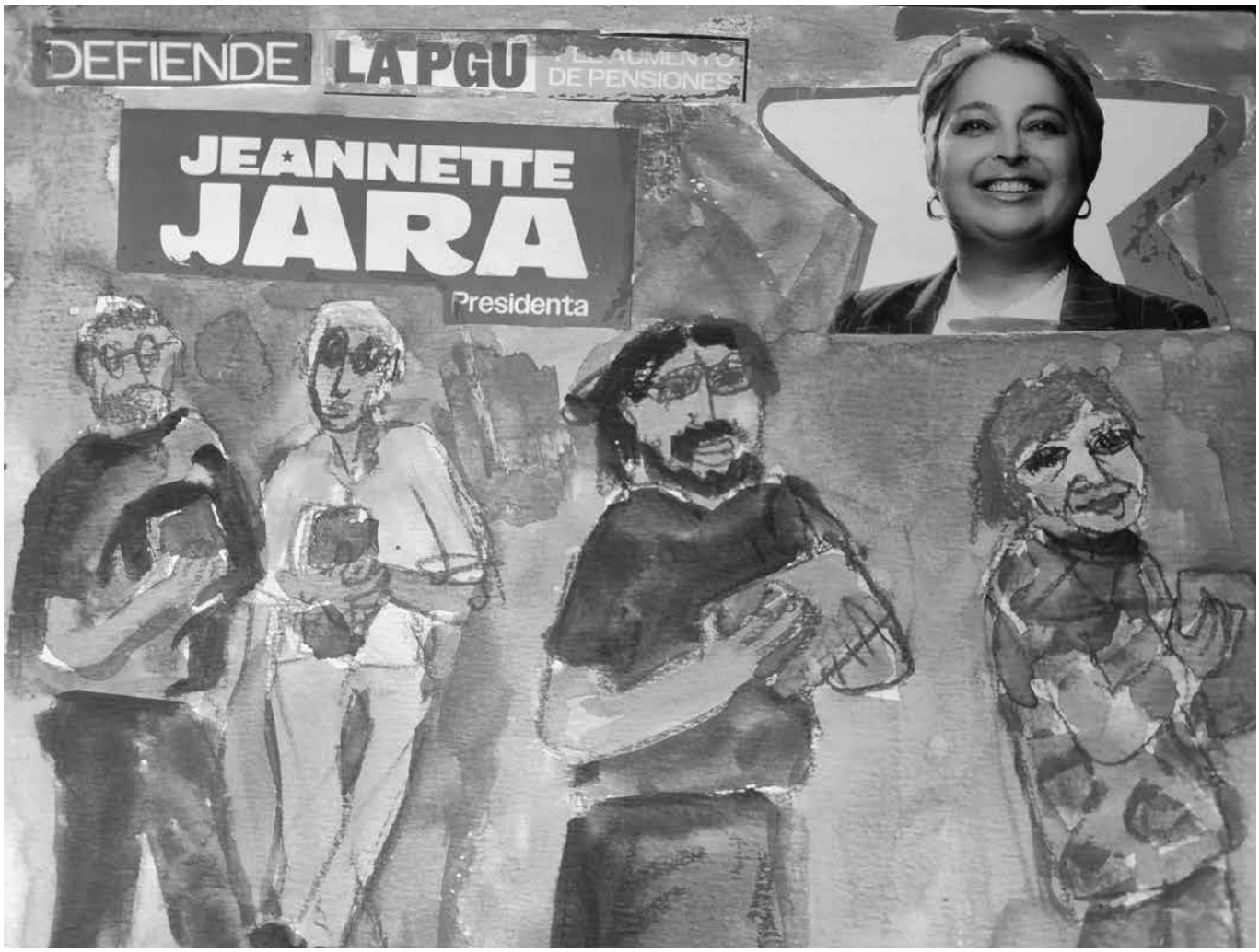

De linkse presidentskandidate Jeannette Jara

rechtse regeringen elkaar afgewisseld. Decennia lang is het zo geweest, dat een derde van de bevolking links stemt, een derde rechts en een derde op middenpartijen. De linkse Salvador Allende kreeg in 1970 36 % van de stemmen, en werd president met steun van de christendemocratie – tot hij in 1973 met steun van diezelfde christendemocraten, door een militaire staatsgreep met hulp van de CIA ten val kwam.
Het verschil is nu dat de middenpartijen zwakker zijn geworden – van de machtige christendemocratische partij is weinig over –, dat bij links de socialistische partij versplinterd is in een aantal groeperingen, en dat rechts veel rabiater is geworden. Het is een verschijnsel dat overal in Latijns-Amerika, en ook in Europa en de Verenigde Staten, optreedt.
De advocaat José Antonio Kast deed voor de derde keer mee aan de presidentsverkiezingen. Twee keer verloor hij, nu won hij. Hij is de zoon van een Duitse nazi en militair, die in 1950, zoals veel Duitse nazi's, naar Chili emigreerde. De man richtte een worstfabriek op en werd daarmee rijk. Hij en zijn vrouw waren vroom katholiek, ze kregen tien kinderen. Zoon José Antonio Kast werd in 1966 geboren, studeerde rechten aan de katholieke universiteit van Chili, was een fervente aanhanger van Pinochet, richtte een advocatenbureau op en was directeur van het vastgoedbedrijf van zijn familie.

'MAAK CHILI GROOT!'

Kast werd parlementslid, deed een voorstel om de grens met Bolivia te sluiten om drugshandel tegen te gaan, hij wilde minder belasting en minder overheid, was tegen abortus, homoseksuelen, en illegale immigratie. Bij de presidentsverkiezingen van 2021 voerde hij een extreemrechtse campagne; zijn slogan was, in navolging van Trump in de VS, 'Maak Chili groot!' Hij pleitte ervoor om bejaarde aanhangers van de Pinochet-regering die in de gevangenis zaten, vrij te laten, meer gevangenissen te bouwen, hij was tegen abortus, wilde het ministerie van vrouwenzaken opheffen en wilde dat Chili zich terugtrok uit het Mensenrechtenprogramma van de Verenigde Naties. Hij tekende in 2020 de overeenkomst van rechtse en ultrarechtse partijen in Europa en Latijns-Amerika: het Madrid Charter. Zo kreeg hij nauw contact met andere rechtse politici, zoals Javier Milei in Argentinië, Eduardo Bolsonaro in Brazilië en Rafael Lopez Aliaga van Vox in Spanje. In de VS had hij contact met Marco Rubio.
De presidentscampagne van Kast in 2025 was vooral gericht op veiligheid en anti-immigratie. Hij speelde via

Chili is veiliger dan de meeste Zuid-Amerikaanse landen.

sociale media in op angst. Angst voor buitenlanders, angst voor drugsbendes, angst voor misdaad, angst om banen en bezit te verliezen. Terwijl Chili veiliger is dan de meeste Zuid-Amerikaanse landen, is de angst voor onveiligheid er de vijfde grootste in de wereld.
Kast wil de overheid verkleinen en is een overtuigd aanhanger van het neoliberalisme; hij heeft in zijn regeringsploeg gekozen voor ondernemers, technocraten en mensen van rechtse denktanks.
Hij wil meteen in het eerste anderhalve jaar zes miljard dollar bezuinigen op de overheidsbegroting, illegale immigranten deporteren en aan de noordgrens grachten bouwen om buitenlanders tegen te houden. Hij bewondert president Nayib Bukele in El Salvador, die massaal mensen gevangen zet in vreselijke gevangenissen. Meteen na zijn overwinning nam hij het vliegtuig naar Buenos Aires om Javier Milei op te zoeken. Samen kwamen ze op de foto met de vergulde motorzaag van Milei, hét symbool van drastisch bezuinigen op overheidsuitgaven. "We kunnen veel leren van Argentinië," zei Kast na afloop.

Linkse partijen weten niet meer hoeveel een kilo brood kost

LEUGENS VAN DE MEDIA

Hoe komt het dat Chili in meerderheid voor zo'n hard beleid heeft gekozen? Voor het eerst na de dictatuur komt er een president die openlijk zijn bewondering uit voor Pinochet, met zijn politiek van orde en onderdrukking.
Hoe vinden Chilenen dat?
"Politieke bijeenkomsten en demonstraties zijn verdrongen door snelle digitale media, die inspelen op emoties, angsten, woede, en wantrouwen," schrijft de journaliste Daniela Lopez. De projecten die links voorstelt, zijn volgens haar ingewikkelder om over te brengen, dan de rechtse simpele slogans. Ook ziet zij in de rechtse politiek een terugkeer naar een masculiene, hiërarchische hegemonie, als reactie op het feminisme.
"Ik ben bang, dat de apathie onder de Chilenen groter wordt," zegt Noemi Baeza die lang met kinderen in de sloppenwijken van Santiago heeft gewerkt. "Ik vrees dat het ieder voor zich wordt, dat middelmatigheid en leugens gaan heersen, en vooral de leugens van de media die in dienst van rechts en ultrarechts staan. Mensen zijn zo bang gemaakt voor overvallen, misdaad, illegalen en drugsmaffia's dat ze stilletjes hun werk doen en stilletjes naar huis gaan en zich steeds dieper in de schulden steken. In het weekend gaan ze met hun creditcards naar de grote warenhuizen, waar lichtjes schitteren, er ontspannen muziek is en een aangename geur verspreid wordt."
Hoe analyseert zij die verandering in Chili? "Ik denk dat het neoliberale economische model dat zich vanuit Chili over de wereld verspreidde, heeft gemaakt dat de mensen voor zichzelf gingen leven, voor hun eigen consumptie, hun telefoons en hun eigen kringetje. Niemand wil meer samen met anderen zich inzetten om dingen te veranderen, samen projecten uitvoeren, iedereen wil geld verdienen. Linkse media zijn er niet meer. Linkse partijen hebben zich vervreemd van gewone mensen. Ze weten niet hoeveel een kilo brood kost, hoeveel bussen en metro's mensen moeten nemen om naar hun werk te gaan."
Ook de cineast Guido Brevis denkt dat de verrechtsing van Chili mede door de digitale media komt. "Doordat de regering-Boric zulke hoge verwachtingen wekte, was de teleurstelling dat er weinig tot stand kwam groot. Daarvoor werd links afgestraft."
Ik luister naar het zangerige Chileens van mijn vrienden, geniet van de mooie Chileense landschappen, reis door het onwaarschijnlijk lange land. Ik pijnig mijn hoofd om het te begrijpen. Ruim honderd jaar heeft de sociaaldemocratie bestaan, zijn vakbonden en linkse partijen opgekomen voor meer gelijkheid tussen mensen, voor solidariteit, rechtvaardigheid, bestaanszekerheid, internationale samenwerking. Op veel plekken in de wereld – Europa, de Verenigde Staten, Latijns-Amerika, delen van Azië en Afrika – werd, vaak na veel strijd, vooruitgang geboekt. Chili was een hoopvol land onder president Salvador Allende.
Maar sinds de tweede helft van de jaren zeventig rukte overal in de wereld een neoliberale, technocratische ordening op, met een enorme impact op politiek en samenleving. De democratie werd uitgehold. Er ontstond een neoliberale cultuur van opkomen voor jezelf, rivaliteit, vijanddenken, banaliteit, eenzaamheid. Die neoliberale cultuur werd versterkt door de digitale revolutie, met haar smartphones en sociale media – die nieuwe mogelijkheden tot uitwisseling van informatie en sociaal contact biedt, maar die ook angst en haat zaait. Al deze ontwikkelingen hebben de aantrekkingskracht van de sociaaldemocratie met haar solidariteit, hoop en zorgzaamheid overal in de wereld ondermijnd. ■

Aafke Steenhuis en Jan Joost Teunissen schreven drie boeken over Chili: Chileens Dagboek (1974), Weerzien met Chili (1994), en Windjammers in Delfzijl; De route van de Chilisalpeter (2003).

Arm Venezuela!

Inti Suarez is geboren in Argentinië en opgegroeid in Venezuela en woont nu al decennia in Nederland. In deze persoonlijke beschouwing reflecteert hij op de recente ontwikkelingen in Venezuela.

Inti Suárez

Er was eens een moment, eind jaren negentig, dat ik me van alle plaatsen ter wereld uitgerekend bevond in Warschau. Ik was kort daarvoor als doctoraalstudent in Zwitserland beland, en een collega had medelijden met mijn – vooral financiële – onvermogen om Kerstmis te vieren met mijn familie, die destijds in Venezuela woonde. Dus werd ik meegenomen naar Polen, waar ik een paar weken lang allerlei plaatsen bezocht, nieuwe mensen ontmoette en daarbij behoorlijk wat wodka dronk. In een van de vele diepgaande gesprekken, zei ik tegen een van mijn nieuwe kennissen, nadat we het over het grootste deel van onze politieke opvattingen eens waren geworden: "Jullie hebben geluk dat jullie zo dicht bij de Sovjet-Unie zijn opgegroeid." Hij knipperde even met zijn ogen en antwoordde: "Nee, jij hebt geluk dat je zo dicht bij de VS bent opgegroeid." Er viel een stilte, en er was duidelijk sprake van onbegrip. Waren we het niet net eens geworden over alles wat we hadden gezegd? We praatten erover door, en voor mij was het de eerste keer dat ik begon te beseffen dat opgroeien naast een almachtige buur op zichzelf van belang is, waarbij het politieke systeem niet of nauwelijks relevant is. Uiteindelijk waren we het over één ding eens: een naburig imperium belemmert de ontwikkeling van een kleiner land. Ik was niet helemaal overtuigd wat betreft de Sovjet-Unie, maar ik kende uit eigen ervaring de erfenis van de Amerikaanse interventies in Zuid-Amerika.

EEN LANG SPANDOEK

De tijd verstreek en ik las meer over de Praagse Lente en vele, vele andere interventies van de Sovjet-Unie in hun eigen 'achtertuin.' Langzaam maar zeker liet ik mijn bewondering voor radicale revoluties los. Ik kwam tot de pijnlijke conclusie dat er niet zoveel verschil was tussen het Sovjet-imperialisme en het Noord-Amerikaanse imperialisme. Een tiental jaren later bezocht ik Argentinië, het land waar ik geboren ben. Op een middag op de universiteit ontmoette ik mijn neef, die op het punt stond af te studeren als architect. Natuurlijk begonnen we te praten over universiteitspolitiek en hoe moeilijk het was om studenten betrokken te krijgen – ik herinnerde me mijn problemen om studentenleider te zijn in Venezuela. Mijn neef luisterde naar me, maar had een andere invalshoek. "Ik zal je laten zien waarom mensen hier niet meedoen," zei hij. We liepen naar het hoofdgebouw van de faculteit architectuur en kwamen op een binnenplaats. Vanaf de vijfde verdieping hing een lang spandoek met ongeveer vijftig namen. "Daar zijn ze," zei hij. "Dit waren architectuurstudenten die in de jaren zeventig zijn verdwenen. Ze hebben een leegte achtergelaten die we al die jaren niet hebben kunnen opvullen." Ik heb zelden de wreedheid van een vorig regime zo duidelijk met eigen ogen gezien. Vijftig levens, vijftig studenten, vijftig jonge mensen gemarteld, vermoord en in zee gegooid. De wind deed het spandoek, dat al oud en versleten was, wapperen. We liepen verder en ik ben het nooit vergeten.

EEN POLITIEKE DISCUSSIE

Rond het begin van deze eeuw vestigde ik me in Nederland en volgde ik de inburgeringscursus. De sfeer was geweldig, een sfeer van een nieuw begin en nieuwe kansen. Veel van de mensen die ik toen ontmoette, zijn nog steeds goede vrienden. Sommigen zijn uiteindelijk teruggegaan naar hun land, zoals de meeste van mijn Spaanse vrienden. Maar ik kom nog steeds regelmatig in Spanje, en dan vinden we de tijd om onze lessen in de inventieve subtiliteiten van het Nederlandse vloeken op te halen. Tijdens een van deze reizen raakte ik – opnieuw – verwikkeld in een politieke discussie, ditmaal over Europese richtlijnen. Mijn Spaanse vriend hield een krachtig betoog dat Europese regelgeving onzin was. "Ze beslissen daar in Brussel voor ons hier, achter de Pyreneeën." Het ging om regelgeving op het gebied van landbouw en energie, die op dat moment waarschijnlijk tegen de directe belangen van

Inti Suarez

Santa Clara, Cuba, 9 mei 2014. Toeristen bezoeken het monument en mausoleum van Ernesto Che Guevara in Santa Clara, Cuba, op 9 mei 2014.
Foto:Shutterstock

Spaanse boeren inging. Ik voerde met enig succes aan dat 'Brussel' niet zomaar een soort macht was die richtlijnen naar zijn onderdanen stuurde. Er waren namelijk ook commissarissen, Europarlementariërs en een hele reeks Spaanse bureaucraten die in Brussel werkten. Was dat niet juist de essentie van een representatieve democratie?

EEN ANDERE OPLOSSING

Als ik terugblik op die herinneringen, en op andere, vraag ik me nog steeds af hoe we de verantwoordelijkheden voor situaties verdelen. Ik twijfel er niet aan, en dat zou niemand van jullie die deze regels leest ook moeten doen, dat de interventie van Trump om Maduro gevangen te nemen een nieuw hoofdstuk is in een lange reeks onmenselijke, illegale en hypocriete interventies van de VS in hun Zuid-Amerikaanse achtertuin. Geen van die interventies heeft ooit iets verbeterd, noch op korte, noch op lange termijn. Ik herinner me een Noord-Amerikaanse vriend die pleitte voor de interventie die Noriega uit Panama verwijderde. "We hebben een monster gecreëerd en we moesten met hem afrekenen," zei hij tegen me. En dan vraag ik me af: hebben de Noord-Amerikanen Noriega echt gecreëerd? Of waren het de Panamezen zelf die hem jarenlang hebben gesteund? De kwestie Noriega kan verwarrend zijn, althans voor mij. Maar de zaak van het chavisme is veel duidelijker, althans dat vind ik. Het Venezolaanse volk heeft lange tijd steun gegeven aan het chavisme. Ten onrechte, zoals ik hier en op vele andere plaatsen heb betoogd. Maar zelfs in het geval van een zo incompetent en later moorddadig regime als het chavisme uiteindelijk bleek te zijn, zijn onze omstandigheden nu en nooit het product van een of ander vreemd kwaad, los van onszelf.

Ik ben het dus eens met alle kritiek die men wil uiten op de regering-Trump en de vanuit Washington bedachte interventie. Maar zij zijn niet de oorzaak van de problemen waarmee de Venezolanen te kampen hebben. Wat nog veel belangrijker is, zij zijn ook niet de oplossing. De tijd dat we ophouden de supermachten, of de machten, of de anderen de schuld te geven van onze ellende, zal het begin zijn van iets anders. En mogelijk iets beters. ■

Meer van Inti Suarez: Inti.substack.com en www.inti.eu

Internationale oproep tot versterking van de antifascistische en anti-imperialistische actie

20 januari door CADTM, Eric Toussaint, Collectief, Jean Ziegler, Joao Pedro Stedile, Denis Robert, Yanis Varoufakis, Rafael Bernabe, Zoe Konstantopoulou, Jean-Luc Mélenchon, Gilbert Achcar, Tithi Bhattacharya, Nancy Fraser, Françoise Vergès, Manon Aubry, Leïla Chaibi, Annie Ernaux, Ada Colau
Zij roepen op om de 1ste Internationale Antifascistische Conferentie, van 26 tot 28 maart 2026 in Porto Alegre (Brazilië) te ondersteunen en bij te wonen.

Bron:
Globalinfo – https://www.globalinfo.nl/nieuws/internationale-oproep-tot-versterking-van-de-antifascistische-en-anti-imperialistische-actie/

Informatie over de conferentie en de mogelijkheid om de oproep te ondersteunen is te vinden bij: https://antifas2026.org/en/call/
Daar is ook het programma van de conferentie te vinden: https://antifas2026.org/en/program/

Eindspel in Venezuela?

De gewelddadige aanval van de VS op Venezuela kwam toch nog (ook letterlijk) uit de lucht vallen. Het is moeilijk om de voorbereidingen voor een invasie te onderscheiden van een dreigscenario. De kroniek van een aangekondigd compromis (vrij naar Gabriel García Márquez) is spaak gelopen op de botte machtspolitiek van de regering Trump.

Kees Kalkman

Vanaf eind augustus vorig jaar begonnen de VS aan de opbouw van een strijdmacht in het Caribisch gebied. In oktober werd het niveau van 10.000 troepen bereikt. Er werden een aantal dodelijke aanvallen uitgevoerd op scheepjes, waarvan de autoriteiten in de VS zeiden dat die waren betrokken bij drugstransporten. Maar in diezelfde periode haalde de New York Times al overheidsfunctionarissen aan, die zeiden dat het belangrijkste doel van de troepenopbouw het verdrijven van de Venezolaanse leider Maduro was. En de CIA kreeg de vrije hand om in Venezuela operaties uit te gaan voeren.
Rond de helft van de troepen waren volgens de Times aan boord van acht grotere marineschepen. Een kruiser met geleide wapens en drie AEGIS destroyers leverden grote vuurkracht en luchtverdediging voor deze Armada. Daarnaast was er een Parate Amfibische Groep met duizenden mariniers, bestaande uit het aanvalsschip Iwo Jima met twee landingsschepen en was de aanvalsonderzeeër Newport News gesignaleerd in het gebied. Ook was bekend dat een helikoptereenheid voor speciale operaties van de landmacht verkenningsvluchten uitvoerde boven de zee tussen Venezuela en Trinidad en Tobago. Zeer waarschijnlijk was dat het 160ste Special Operations Regiment, dat de elite-eenheid Delta Force vervoert. Dat wees er al op dat special forces betrokken waren bij de planning. Even verderop zag de Times de Ocean Trader voor anker liggen, een schip dat gebruikt wordt als hoofdkwartier voor speciale operaties. De vliegtuigen van de mariniers – F-35s, een AC-130 voor luchtsteun aan grondtroepen, Reaper drones en helikopters – waren gestationeerd op een in 2004 gesloten VS-basis op de kolonie Puerto Rico. Daar zijn ook grote munitiedepots.
In de tweede helft van oktober werd ook het vliegdekschip Gerald Ford van de US Navy aan het flottielje in de Cariben toegevoegd, waardoor de kracht van het Amerikaanse luchtwapen aanzienlijk werd vergroot. Half december werd verder bekend dat de regering van Trinidad en Tobago een overeenkomst met de VS had gesloten om het VS-leger toegang te verlenen tot hun vliegvelden.

BOMMEN OP ZEVEN LOCATIES

In de nacht van 2 op 3 januari 2026 voerden de VS de operatie Absolute Determination uit waarbij president Nicolás Maduro van Venezuela en zijn vrouw Cilia Flores werden aangehouden en meegenomen naar de VS om daar te worden berecht voor onder meer drugsdelicten. De aanval zou enkele dagen zijn uitgesteld vanwege slecht weer en een dicht wolkendek. Bij deze operatie waren 150 vliegtuigen en helikopters betrokken waaronder zware bommenwerpers B-1B, geavanceerde gevechtsvliegtuigen F-22A en F-35, vliegtuigen voor elektronische oorlogsvoering, tankvliegtuigen en aanvalsdrones. Er werden bombardementen uitgevoerd op zeven locaties: het hoofdstedelijk district van Caracas (militaire zones en infrastructuur); de vliegbasis La Carlota bij de hoofdstad; het militaire verbindingscentrum Fort Tiuna, waar het echtpaar Maduro werd aangehouden; een terrein met zendantennes en luchtverdedigingssystemen in de gemeente El Hatillo met het hoofdkwartier van het ministerie van defensie; het lokale vliegveld en kustzones in de staat Miranda; La Guaira en de omgeving van de haven in het noorden van Caracas en marineterreinen eveneens in La Guaira. Volgens een Venezolaanse opgave werden bij de aanval rond 60 burgers en militairen gedood waaronder een groot deel van de Cubaanse lijfwacht van Maduro.
Volgens de Venezolaanse socioloog en activist Rafael Uzcategui, die vragen beantwoordde voor de Latijns-Amerikaanse secties van de War Resisters' International, vielen twee zaken kort na de operatie van de VS op: de zwakke verdedigingsactiviteiten van de Venezolaanse troepen en het snelle begin van samenwerking tussen de VS en de achtergebleven Venezolaanse rompregering onder leiding van de vicepresident Delcy Rodriguez. In de internationale pers (The Telegraph, The Miami Herald, The Guardian) leidde dit tot speculaties dat er sprake was van een gedwongen uitlevering via een onderhandelingsproces. Er werd gerapporteerd dat er na het aantreden van de tweede regering Trump vanaf maart 2025 een onderhandelingsproces in Qatar op gang was gekomen over een overgangsregering in Venezuela, waarbij in april en september – met president Maduro's instemming – varianten waren besproken zoals het aftreden of in ballingschap gaan van Maduro in combinatie met continuïteit van de rest van de regering en toegang tot het land voor de oliemaatschappijen van de VS. De Miami Herald had in oktober al over dergelijke besprekingen in Qatar bericht, die plaats zouden hebben gevonden via tussenpersonen, inmiddels een beproefd procedé in de internationale diplomatie. De besproken varianten voor een 'Madurisme zonder Maduro' zouden zijn afgewezen door de VS onder druk van een groep hardliners rond minister van buitenlandse zaken Marco Rubio.

Werd Maduro gedwongen uitgeleverd?

De Guardian suggereert op basis van een geheime Amerikaanse bron dat vicepresident Rodriguez aan de VS had laten weten dat Maduro moest aftreden en dat daarna met de VS kon worden samengewerkt. Door de Venezolaanse rompregering wordt dit laatste heftig ontkend.

ZWAK MILITAIR VERWEER

Het lijkt wel duidelijk dat er na het opnieuw aantreden van president Donald Trump een proces was ingezet, dat moest leiden tot een compromis tussen het in Zuid-Amerika geïsoleerd geraakte Venezolaanse bewind en de VS. Rond oktober is dit proces vastgelopen op de positie van de Venezolaanse president, waarna de VS hun eigen plan zijn gaan trekken met de militaire middelen die zij daartoe in de regio bijeen hadden gebracht. Het bewijs voor collaboratie bij het ontvoeren van Maduro vind ik zwak. Je zou misschien kunnen zeggen dat men het heeft laten gebeuren, omdat andere perspectieven ontbraken.

Bovendien zijn er ook militaire redenen naar buiten gekomen die een gedeeltelijke verklaring kunnen bieden voor het zwakke Venezolaanse verweer tegen de invallers. Al snel werd bekend dat het geducht geachte Russische luchtverdedigingssysteem S-300, waarover Venezuela beschikte, gefaald had tegenover de elektronische oorlogsvoering van de gespecialiseerde Growler vliegtuigen en de F-35Cs van het vliegdekschip Ford. Het stoorsignaal was zo sterk dat de radars van het S-300 systeem maximaal moesten worden aangezet om nog een beeld te ontvangen. Daarmee werden ze een gemakkelijke prooi voor stralingzoekende raketten. Bovendien, zo stelt de website Military News, is S-300 ontworpen voor vlak terrein en doet het systeem het minder goed in de geaccidenteerde omgeving van de Venezolaanse kust. Westerse militaire experts hebben bovendien vastgesteld dat een deel van de Venezolaanse luchtverdediging door jarenlang achterstallig onderhoud en gebrek aan reserveonderdelen niet inzetbaar was. Een onderzoek van de New York Times aan de hand van satellietfoto's leverde op dat sommige Russische luchtverdedigingssystemen niet verbonden waren met radars of zelfs nog in de opslag stonden.

De Russische luchtafweer faalde

HET TIJ KEERDE

De toestand van Venezuela is de laatste tien jaar enorm verslechterd, hetgeen bij de herintrede van Trump vorig jaar leidde tot een vrijwel uitzichtloze situatie voor het bewind. De 'Bolivariaanse'

De president van Venezuela, Nicolás Maduro, tijdens een gezamenlijke persconferentie met president Luiz Inácio Lula da Silva. Brasília, Brazilië. 29-05-2023 *Foto:Shutterstock*

revolutie van Hugo Chavez was eind vorige eeuw optimistisch begonnen en had aanvankelijk beslist een brede basis onder de bevolking. De opbrengsten van de olie-industrie werden gebruikt om de armoede te bestrijden en de positie van de arbeiders te verbeteren. Er werd geëxperimenteerd met vormen van arbeiderscontrole, participatie van de bevolking in het bestuur en een coöperatieve basis voor de economie. Maar na de financiële crisis van 2008 keerde het tij.

De marxistische politiek-econoom Michael Roberts geeft hiervoor een aantal redenen. Ten eerste werden er geen serieuze pogingen gedaan om de Venezolaanse economie te bevrijden van de afhankelijkheid van de olie-industrie. Toen de olieprijs structureel daalde leverde dit een groot probleem op. De situatie werd acuut in 2014, een jaar nadat president Chavez was opgevolgd door Maduro. Een andere belangrijke factor is de sanctiepolitiek van de VS. De VS zagen de nationalisatie van de rest van de Venezolaanse olie-industrie (een groot deel was al eerder genationaliseerd in 1976 door een burgerlijke regering na de toenmalige oliecrisis) als een bedreiging van hun positie. Een couppoging in 2002 in samenwerking met de Venezolaanse zakenelite was mislukt door massale volksmobilisatie en omdat het leger niet meedeed. Vanaf 2014 steunde de VS op allerlei manieren een rechtse oppositiebeweging hetgeen tot veel straatgeweld leidde. Tijdens de eerste en tweede periode van het presidentschap van Trump werden steeds scherpere financiële en economische sancties ingevoerd die de economie wurgden en leidden tot een massale uittocht van miljoenen Venezolanen. Dat kwam echter ook omdat het bewind van Maduro de gevolgen van de economische malaise afwentelde op de arbeidersklasse en de middenstand. Protesten hiertegen werden net als de acties van de rechtse oppositie met harde hand beantwoord, zodat de regering steeds meer op het leger ging steunen in plaats van op de arbeidersklasse. Ook de corruptie nam enorm toe.

Bij de verkiezingen van 2024 werd een kans gemist om een uitweg te vinden, hetgeen ook lag aan de compromisloze opstelling van de oppositie. De uitslag was officieel een geweldige overwinning voor Maduro, maar zonder dat een uitsplitsing naar stembureau bekend werd gemaakt. Ook bevriende landen zoals Brazilië en Colombia aarzelden om deze uitkomst te erkennen. Overigens citeert Roberts een econoom die stelt dat er na 2015 weinig verschil meer was tussen het economische programma van de regering en dat van de rechtse oppositie. Het belangrijke verschil is dat de oppositie haar plannen wil uitvoeren door samen te werken met de VS en Europese landen en de regering dat wilde met China, Rusland of Turkije.

Het roept de vraag op waarom in Venezuela niet mogelijk was, wat in Nicaragua in 1990 wel gebeurde. Toen verloor het Sandinistische FSLN na elf jaar revolutie de verkiezingen, maar droeg de macht wel over aan de verenigde behoorlijk rechtse oppositie. De bevolking was murw gebeukt onder de druk van door de VS gesteunde gewapende contrarebellen en sancties.

Als je de situatie als uitzichtloos karakteriseert en een compromis met de binnenlandse oppositie onmogelijk is, dan is de nu ingezette koers van samenwerking met de VS, inclusief de opening naar de particuliere oliesector mogelijk de enige manier om nog een en ander van de steun aan de arme kant van Venezuela en van de communale projecten te redden. De vraag is alleen of de regering Trump als puntje bij paaltje komt de macht niet toch in handen zal spelen van de oude elite of hun kinderen.

De vraag is dan ook wat de VS hiermee voor hebben. Ze lijken geleerd te hebben van eerdere Amerikaanse misluk

Oliemaatschappijen zijn vooral uit op stabiliteit

kingen zoals in Irak en Afghanistan in de zin dat het afdwingen van een complete machtswisseling met grondtroepen op een fiasco kan uitlopen. Een deel van de achterban van Trump zou zich hier ook tegen keren. Specialisten van het conservatieve Center for Strategic and Internationale studies (CSIS) stellen dat de weerzin van Trump tegen een complete *regime change* in Venezuela vooral ingegeven is door angst voor chaos en dat de oliemaatschappijen vooral uit zijn op stabiliteit. ■

Bronnen:

New York Times, 18 oktober 2025. Where the US is building up military force in the Caribbean

New York Times, 12 januari 2026. The Venezuelan regime had high-powered air defense systems from its allies in the Kremlin, but failed to set much of it up

Rafael Uzcategui, 20 Frequently asked questions on the current Venezuelan Situation, Laboratorio de Paz, 21 januari 2026

Janes Defence Weekly, 28 januari 2026. Venezuelan air-defence in Operation 'Absolute Resolve'

Michael Roberts blog, thenextrecession.wordpress.com 17 februari 2026. Venezuela: the end game

Wikipedia, 2026 United States intervention in Venezuela. Geraadpleegd 18 februari 2026

Een model voor herstelrecht

Colombia schrijft geschiedenis

De Colombiaanse politiek wetenschapper Bertha Lucía Fries overleefde in 2003 een zeer gewelddadige aanslag op de El Nogal Club in Bogotá. Die aanslag, met 36 doden en 198 gewonden, was het werk van de guerrillabeweging FARC. Fries leed aan verlammingsverschijnselen en ontwikkelde een ernstige posttraumatische stress stoornis, maar wist beide te overwinnen. Vanuit deze ervaring ontwikkelde ze een model voor herstelrecht waarbij slachtoffers en daders zich verzoenen met elkaar. Dat model is inmiddels internationaal erkend. Hieronder haar verhaal.

Bertha Lucía Fries

De Colombiaanse politiek wetenschapper Bertha Lucía FrieS *Beeld YouTube*

"Het is bijna tien jaar geleden dat het vredesakkoord voor Colombia in 2016 werd ondertekend. Terugkijkend realiseer ik me dat mijn pad een richting heeft genomen die ik nooit had gepland. Sinds het begin van mijn professionele carrière ontwikkelde ik me als consultant in organisatieverandering en werkte ik samen met presidenten van multinationale bedrijven, het middenkader en andere organisaties.
Van een afstand was ik als Colombiaan getuige van beelden van de oorlog in afgelegen gebieden, ver van de grote steden. Het was bekend dat de guerrillabeweging FARC ontvoeringen pleegde, en bevolkingsgroepen ontheemd raakten. Maar de oorlog leek ver weg: hij had Bogotá, de hoofdstad, en andere grote steden nog niet bereikt.

Uiteindelijk bereikte het gewapend conflict toch de hoofdstad

Maar uiteindelijk bereikte het gewapende conflict toch de hoofdstad, mijn vertrouwde omgeving. De aanslag op de El Nogal op 7 februari 2003 schokte het hele land. De Club, waar ik tijdens de aanslag verbleef, was een symbool van het zakelijke en sociale leven van het land – vaak bezocht door president Uribe, zijn ministers, atleten, families, magistraten en rechtbankfunctionarissen – en ondersteund door vele werknemers, van schoonmakers tot koks en liftbedienden.

STILLE TRANEN

Ik bracht acht jaar door in Boston om te herstellen, onder begeleiding van medische experts die gespecialiseerd waren in oorlogsverwondingen. Mijn verlangen om weer te kunnen lopen en voor mezelf te zorgen, samen met de onvoorwaardelijke steun van mijn man en familie, waren cruciaal voor mijn herstel. Ik herinner me de woorden van mijn vader, die het een wonder noemde, en degenen die zeiden: "God heeft je leven gespaard, omdat je nog grote dingen te doen hebt."
Zo begon ik me in te zetten voor slachtoffers van het gewapende conflict. Wat eerst alleen nieuws op televisie was, werd werkelijkheid: ik hoorde hun klaagzangen en herinneringen. De slachtoffers droegen de sporen van hun slachtofferschap: ontheemden, herhaaldelijk verkrachte vrouwen, geamputeerde soldaten, weduwen en mensen die nog steeds op zoek waren naar vermiste familieleden. Ze droegen de littekens van de oorlog. Ik voelde met hen mee en begeleidde hen in stille tranen, omdat ik in veel opzichten een van hen ben.

BEGRIJPEN

Ik wilde begrijpen waarom mensen zich aansluiten bij guerrillagroepen en paramilitaire groeperingen. Mijn onderzoek concludeerde dat het gebrek aan staatssteun in afgelegen gebieden – het ontbreken van werkgelegenheid, onderwijs en gezondheidszorg – mensen ertoe aanzet zich aan te sluiten, hoewel sommigen zich ook om ideologische redenen aansluiten bij de illegale groeperingen waarmee ze zich identificeren. Op dat moment verklaarde ik publiekelijk: "Zij zijn ook slachtoffers." Ik vergaf mijn daders en begon te spreken over het belang van het creëren van een cultuur van dialoog en verzoening, waarbij ik de nadruk legde op de noodzaak om armoede op te lossen. Op dat moment werd er nog niet openlijk gesproken over de vredesakkoorden die in Havana in het geheim werden gesloten tussen de Colombiaanse regering en de FARC, na vijftig jaar conflict. Van onderzoeker werd ik een luisteraar – ik luisterde naar de pijn en woede van de slachtoffers. Hun lichamen droegen littekens, herinneringen die weigeren te vervagen. Ze herinnerden zich het verloren geluk en hoe ze in de oorlog waren meegesleurd.

VREDESAKKOORD

Het geheime akkoord in Havana werd openbaar gemaakt en ik was verheugd. Ik wil niet dat iemand nog eens hetzelfde leed zou ondergaan als ik. Terwijl in Havana werd onderhandeld tussen de regering en de FARC, onderhandelde ik als vertegenwoordiger van de slachtoffers van de aanval op de Nogal Club met de aanslagplegers van de FARC. Zonder het te beseffen was ik de wereld van herstelrecht binnengetreden. Dat leidde tot zeven toezeggingen die door de daders en deze slachtoffers werden ondertekend en ik als herstellend beschouwde. De belangrijkste daarvan: het onthullen van de waarheid over de aanslag; het vragen om vergeving om de waarden voor verzoening te creëren; het onthullen van de waarheid via de Speciale Vredesrechtbank (JEP) en het beloven dat dit nooit meer zou gebeuren.

VREDESBOUWER

Drie maanden na het vredesakkoord in Havana begon ik met het ontwerpen van ontmoetingen tussen FARC-leden en de slachtoffers van de aanval. Tijdens de eerste ontmoeting gaven de vertegenwoordigers van de FARC de waarheid toe die ze jarenlang hadden ontkend: hun materiële verantwoordelijkheid voor de aanslag. Het land had veertien jaar moeten wachten om dit te horen. Op dat moment was de Waarheidscommissie nog niet opgericht, maar de slachtoffers tijdens deze ontmoeting fungeerden als bewaarders van deze herstellende waarheid, die een diepe indruk maakte op de natie. We waren bezig met overgangsrechtspraak. De waarheid veroorzaakte pijn bij weduwen en familieleden van de overledenen, en bij allen die fysiek getroffen waren, maar het was ook een oefening in genezing.

Deze eerste ontmoeting omvatte ook andere herstelgerichte elementen. De slachtoffers kregen een stem tegenover degenen die hun leven abrupt hadden veranderd. De mensen van de FARC begrepen dat de meeste slachtoffers het minimumloon verdienden. Samen definieerden slachtoffers en daders waarden en gedragingen voor verzoening, en sloten ze de ontmoeting af met tranen en omhelzingen, als een winnend team. Het succes hield daar niet op: slachtoffers die uit angst de sessie hadden gemist, vroegen om nog meer ontmoetingen, wat leidde tot nog twee bijeenkomsten.

ERKENNING

Deze ervaringen paste ik vervolgens toe op verschillende andere slachtoffers van het gewapende conflict. We verfijnden het oorspronkelijke ontwerp van de 'transformatieve' ontmoetingen, creëerden een ontmoetingsmodel ondersteund door een theorie, een gedefinieerd proces, een curriculum en pedagogische hulpmiddelen. Het resultaat daarvan: daders worden medelevender, voelen berouw, reflecteren op de zinloosheid van oorlog en onthullen waarheden die nog nooit nationaal zijn gehoord; slachtoffers helen hun haat, overstijgen deze en zien hun daders als mensen. In plaats van te oordelen of te straffen, creëren deze ontmoetingen veilige ruimtes voor dialoog, empathisch luisteren en wederzijds begrip. Deelnemers worden voorbereid op hereniging; relaties en gemeenschappen worden hersteld.

Het nationale vredesakkoord tussen de regering en de FARC is van vitaal belang, maar mist duidelijke strategieën om te werken aan vergeving en verzoening, die essentieel zijn voor duurzame vrede. Onze 'transformatieve' ontmoetingen richten zich op dialoog over gedeelde waarden en maken gebruik van interviews vóór elke ontmoeting om risico's te beperken. Deze interviews bevorderen de dialoog, en helpen bij het identificeren van waarden en gedragingen die verband houden met verzoening en vertrouwen.

'Transformative Encounters' (ontmoetingen, red) belichamen wat wij de 'Art of Encounter' noemen. Elke ruimte is versierd met bijdragen uit interviews met slachtoffers en daders. We brengen elementen in scène die emoties oproepen. Deze harmonieuze kunst roept een warme, menselijke dialoog op tussen groepen die historisch gezien tegenover elkaar staan. Een speciale stichting organiseert deze ontmoetingen nu al vijftien jaar. Ons model wordt inmiddels internationaal erkend. Het Nobel Peace Center en het Zwitserse diplomatieke corps hebben dit model onder andere voorgesteld voor het herstel van het sociale weefsel na de oorlog in Oekraïne." ■

Ik wilde begrijpen waarom mensen zich aansluiten bij guerrilla's

Dit verhaal is een verkorte bewerking van een artikel van Bertha Lucia Fries in het *Tijdschrift voor Herstelrecht 2025 / 3*, een uitgave van Boom uitgevers. Bewerkt door Willem de Haan.

De militaire rol van Nederland in de Cariben

Kees Kalkman

De Nederlandse defensie heeft rond 800 mensen aan het werk in het Caribisch gebied. Ze hebben als taken hulp bij de grensverdediging, bestrijding van drugshandel en militaire bijstand. Dat laatste kan variëren van het ondersteunen van de Antilliaanse kustwacht met observatiemiddelen tot rel- en opstandsbestrijding. Ook kunnen speciale teams van Nederlandse militairen de Antilliaanse justitie en politie ondersteunen op het gebied van zaken als explosieven of zoekacties. Een brigade van de marechaussee voert in de Cariben ook politietaken uit.

Naast de Nederlands militairen zijn er Arubaanse en Curaçaose militairen op de eilanden actief, milities genoemd. Voor de uitvoering van de taken zijn er een squadron mariniers op Aruba, een detachement mariniers op Sint Maarten, een roulerende compagnie van de landmacht op Curaçao.

Als materieel zijn er snelboten met *special forces* op Aruba en Curaçao en een stationsschip (permanent aanwezig) van de marine, meestal een patrouilleschip met boordhelikopter.

Op Curaçao is er de marinebasis Parera, waar de Commandant Zeemacht Caribisch Gebied (CZMCARIB) en het Maritiem hoofdkwartier CARIB zijn gehuisvest. Daarnaast is er op dit eiland de marinekazerne Suffisant. Op Aruba is er de marinekazerne Savaneta.

WAR ON DRUGS

Ook het Amerikaanse leger is aanwezig op de Antillen. Er is bij het vliegveld Hato Airport op Curaçao een Forward Operation Location (FOL) van het VS-leger op een afgeschermd gebied. Daar worden in elk geval activiteiten in het kader van de Joint Inter Agency Task Force (JIATF) South uitgevoerd.

Vliegtuigen van de VS-luchtmacht op FOL Curaçao - *Foto US Air Force*

We hebben het dan over de War on Drugs. Het werkterrein van deze Task Force is heel Zuid- en Midden-Amerika en het Caribisch gebied. De Nederlandse Commandant Zeemacht Caribisch Gebied speelt de rol van ondercommandant van JIATF South bij Task Group 4.4 voor de Antillen en omgeving. JIATF-South heeft ook eigen operaties zoals Operation Martillo, waaraan in 2012 Nederlandse marineschepen deelnamen.

Volgens Wikipedia staan op Hato AWACS radarvliegtuigen en transportvliegtuigen van de VS. Op Aruba is ook een FOL gevestigd. Voor deze FOLs is in het jaar 2000 een speciaal verdrag tussen Nederland en de VS van kracht geworden.

Vorig jaar december stuurde de defensie het bevoorradingsschip Den Helder van de marine naar het Caribisch gebied vanwege de oplopende spanningen.

De eilanden Aruba en Curaçao liggen minder dan 70 km van de Venezolaanse kust. De vraag is of de FOLs een rol hebben gespeeld bij de operatie van het VS-leger tegen Venezuela begin januari. Dat zou dan een inlichtingenrol zijn geweest, omdat vanaf Hato en vanuit Aruba inlichtingen worden verzameld in verband met drugsbestrijding. Het verdrag over medegebruik van Hato staat ook alleen dat soort operaties toe. Maar ja, "dichterbij kun je niet komen", zei emeritus hoogleraar Gert Oostindië destijds tegen het Financieel Dagblad, sprekend over Amerikaanse doelen in de regio. En die bombardementen van de VS op vissersboten voorafgaand aan de inval van januari gingen over drugstransporten.

Overigens was het bevoorradingsschip met Kerstmis alweer terug in Den Helder. In de discussie op de website marineschepen.nl werd het vermoeden geuit dat het schip materieel of voorraden naar de Antillen had vervoerd die nodig kunnen zijn in een crisissituatie of een regionale oorlog. ■

Extremisme in Nederlands leger

De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) is in de afgelopen jaren meerdere onderzoeken gestart naar defensiemedewerkers vanwege mogelijke rechts-extremistische denkbeelden. Defensie wil niet kwijt hoeveel onderzoeken in de afgelopen jaren zijn opgestart vanwege signalen van rechts-extremisme bij (aspirant-)defensiemedewerkers. Het ministerie wil ook niet delen hoeveel personen de MIVD momenteel in de gaten houdt. Het probleem speelt al zeker tien jaar: In de jaarverslagen van 2021, 2022, 2023 en 2024 maakt de MIVD-melding van meerdere onderzoeken naar medewerkers.
De NCTV waarschuwde in het halfjaarlijkse *Dreigingsbeeld Terrorisme* al eerder voor rechts-extremisme binnen defensie, dat hardnekkig lijkt. "Dat Defensie een magneetwerking heeft op personen met rechts-extremistisch gedachtegoed heeft onder meer te maken met discipline, masculiniteit en militaire trainingen", stelt de NCTV. De Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid noemt het zorgelijk dat deze personen wapentraining krijgen en toegang hebben tot vuurwapens.
Een klein deel van de medewerkers die bij de MIVD in beeld zijn, neemt buiten defensie om deel aan rechts-extremistische activiteiten en bijeenkomsten. "Hierbij is er een risico dat zij anderen wapenvaardigheden bijbrengen", stelt de NCTV.

Defensie-onderzoek

Het ministerie van defensie stelt een grote zak geld ter beschikking voor de ontwikkeling van defensiegerelateerde kennis en onderzoek aan Nederlandse universiteiten. Zep van de Visse, student politicologie en filosofe schrijft in het universiteitsblad Folia van begin februari: "Elk voorstel voor defensiegerelateerd onderzoek dat op tafel komt, moet vooraf openbaar gemaakt worden voor de academische gemeenschap met een onafhankelijke ethische toetsing." Het rapport *Kennisoffensief voor Defensie* van de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI), onder meer opgesteld door toekomstig UvA collegevoorzitter Vinod Subramaniam, pleit expliciet om 'het gehele kennisecosysteem' te mobiliseren voor defensieonderzoek en adviseert onderwijs- en kennisinstellingen om 'wederzijdse afspraken' te maken over duurzame (langdurige) samenwerking met defensie. De toon is zakelijk en strategisch: meer regie bij de overheid, meer publiek-private samenwerking, meer bottom-up scouting van kennis met defensiepotentieel. Daarnaast hint het document op het maken van een 'cultuurverandering', "oftewel: universiteiten zijn te kritisch en moeten top-down lekker gemaakt worden voor defensie-onderzoek", schrijft Visse in Folia. Het rapport Kennisoffensief is hier te lezen: tinyurl.com/awtivm

Luxe arbeidsvoorwaarden

Ondertussen lokt defensie nieuw personeel met zeer gunstige arbeidsvoorwaarden: zorg zonder eigen risico, hoge salarissen en snel pensioen. Voor 2026 trekt defensie naar verluidt in totaal ruim €9,1 miljard uit voor personeel: €7,5 miljard aan salarissen en personeelskosten en nog eens €1,6 miljard voor pensioenen en uitkeringen. Gepoogd wordt om in 2030 een totaal van 100.000 defensiemedewerkers te trekken, waaronder 20.000 reservisten, terwijl er nu circa 80.000 mensen op de loonlijst staan. Een startende soldaat verdient bruto zo'n €2.744 per maand, het salaris van een sergeant-majoor loopt op tot €5.585 en de top van de krijgsmacht tikt structureel de €10.000 in de maand aan, met de viceadmiraal als hoogste op de loonstrokenrang met €13.787 per maand. Volledige HBO- of universitaire opleidingen kunnen betaald worden door defensie. En er bestaan verzekeringsproducten met collectieve korting voor militairen, defensiebonden hebben eigen voordeelwinkels en er zijn bedrijven die op vertoon van een defensiepas korting geven op elektronica tot uitstapjes. Militairen krijgen maandelijks 16,33% van hun loon in een persoonlijk keuzebudget dat vrij besteedbaar is, voor verlof of een nieuwe fiets. De kans op een vast contract is groot en bij veel banken krijgen militairen voorrang op een hypotheek vanwege hun stabiele salaris en overheidsstatus. Het ministerie van defensie is niet de enige. Grote werkgevers als KPN, KPMG, Rabobank, ASML en VDL Groep hebben de afgelopen tijd de reservistenregeling in hun arbeidsvoorwaarden verwerkt, zodat werknemers betaald vrij krijgen voor zo'n training. Zie: tinyurl.com/vmwerk

Clingendael experts kritisch

Een aantal experts van Instituut Clingendael is kritisch op het coalitieakkoord van VVD, CDA en D66 blijkt uit een analyse op haar eigen site. De coalitie loopt "op kousenvoeten" om het probleem Trump heen, stelt Clingendael onderzoeker Bob Deen. "Het optreden van Trump vraagt niet om business as usual, maar om uitzonderlijke stappen in uitzonderlijke tijden." Erwin van Veen – programmaleider Midden-Oosten van Clingendael: "Nederlandse regeerakkoorden laten het Midden-Oosten vaak links liggen. Dat is opvallend gezien de strategische rol van Turkije en de Golfstaten, probleemgevallen Iran en Israël, en een instabiele Levant. Dit coalitieakkoord is geen uitzondering. Het laat een kans liggen om strategische piketpaaltjes uit te zetten in een veranderende wereldorde." René Cuperus - senior-onderzoeker Europa: "De heropbouw van een concurrerend en (militair) weerbaar Europa, de klimaatdoelen, de landbouwtransitie, de populistische migratiecrisis: dat zijn once-in-a-lifetime generationele opgaven. Die vragen, juist in de kwetsbare, gepolariseerde westerse

democratieën van deze tijd, niet om 'prudent' begrotingsbeleid met forse bezuinigingen die vooral de onderkant van de samenleving raken, maar om meer wijsheid." Bart van den Berg & Erik Stijnman – programmaleider veiligheid en defensie/ senior onderzoeker veiligheid en defensie tot slot : "Het blijft vooralsnog onduidelijk welke capaciteiten met de nieuwe investeringen in Defensie worden versterkt en welk effect wordt nagestreefd. Het risico bestaat dat het budget leidend wordt, in plaats van het beoogde resultaat."

Litouwen

De mensenrechtenorganisatie 'Our House' maakt melding van de verdwijning van de Belarussische Anatoly Kotov — politiek activist, mensenrechtenverdediger en voormalig hooggeplaatste functionaris binnen het systeem van Alexander Loekasjenko, die zich na 2020 openlijk uitsprak tegen geweld en repressie en in politieke ballingschap leefde. Sinds augustus 2025 is hij verdwenen en zijn verblijfplaats blijft onbekend. Anatoly Kotov is een van de vijf personen die door het Wit-Russische regime publiekelijk zijn uitgeroepen tot "deelnemers aan een samenzwering" tegen Loekasjenko. Allen zijn in Belarus bij verstek veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf op beschuldiging van "extremisme" en "samenzwering met het oog op machtsgreep". De anderen zijn Olga Karach — mensenrechtenverdediger, leidster van de organisatie Ons Huis; Veronika Tsepkalo — een van de drie sleutelfiguren van de Wit-Russische oppositie in 2020; Yevgeny Vilski — uitvoerend directeur van de sociaaldemocratische partij 'Narodnaya Hramada' en Anatoly Kotov — voormalig hooggeplaatste functionaris van de Loekasjenko-administratie, later actief deelnemer aan de democratische beweging. Volgens beschikbare informatie arriveerde Anatoly Kotov in augustus 2025 in Turkije en hield hij vanaf dat moment op met communiceren. Tegelijkertijd had hij de officiële status van politiek vluchteling in Polen en kon en wilde hij niet vrijwillig naar Belarus terugkeren. Met een hoge mate van zekerheid kan worden gesteld dat zijn verdwijning niet vrijwillig was. Our House roept internationale mensenrechtenorganisaties, journalisten en politici op om de verdwijning van Anatoly Kotov te onderzoeken.

Oekraïense beschuldiging

Volgens het Oekraïense ministerie van defensie heeft de Europese vredesbeweging volop banden met het regime in Moskou. Dat stelde het ministerie in een verklaring van begin februari. Zo zou de internationale vredesconferentie die van 13 – 15 februari in München werd gehouden – tegelijkertijd met de Veiligheidsconferentie – het werk zijn van Russische 'special services.' Die vredesconferentie had als centrale slogans 'Nein zum Krieg' en 'Stop den Rüstungswahn!' en 'Menschen und Menschenrechte schützen und Konflikte zivil bearbeiten.' De Oekraïense pacifistische beweging heeft het Oekraïense defensieministerie om bewijs gevraagd voor de beschuldigingen. Een antwoord laat nog altijd op zich wachten.

Monniken voor vrede

Negentien Amerikaanse Boeddhistische monniken voltooiden na 108 dagen lopen medio februari een tocht van 3.700 kilometer van Texas naar Washington. "We wandelden niet uit protest, maar om de vrede wakker te maken die al in ieder van ons zit," aldus Bhikkhu Pannakara, de spirituele leider van de tocht. In het zwaar verdeelde Amerika werden ze onderweg door honderden mensen begroet en geholpen met voedsel en geld. Op Facebook had de groep 2 miljoen volgers.

Generaal Kujat

De Duitse gepensioneerde generaal Herald Kujat waarschuwt dat de Westerse obsessie met Rusland uiteindelijk zal leiden tot de ondergang van Oekraïne. Dat stelde Kujat in een 45 minuten durend interview met 'the greater Eurasie podcast'. Generaal-in-ruste Harald Kujat is de voormalig commandant van de Duitse strijdkrachten (Bundeswehr) en voormalig voorzitter van het Militair Comité van de NAVO. Kujat geldt als een bekend tegenstander van de Westerse politiek in de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Volgens hem is er vooral sprake van een proxyoorlog tussen het Westen en Rusland met Oekraïne als grootste slachtoffer. Het hele interview is hier te zien: tinyurl.com/vmkujat

Palestijnse website

De site 'communicating palestine' is een nieuwe, zeer uitgebreide website, stampvol belangrijke en nuttige informatie. Aan de totstandkoming werkten honderden (voornamelijk Palestijnse) auteurs en redacteuren (en enkele bekende organisaties) mee. De leiding van het project berustte bij The Palestine Institute for Public Diplomacy (PIPD), dat de site in zijn laatste nieuwsbrief aankondigde. Zie communicatingpalestine.org

Vredestentoonstelling

In de Westerkerk in Amsterdam is van 20 juni tot 20 juli een bijzondere tentoonstelling 'de terugkeer van de Mens' van de Belgische beeldend kunstenaar en vredesactivist Frans Wuyteck. "Vrede is voor mij een strijdbaar begrip," zegt de negentigjarige Wuyteck. "Ik verzet me tegen de Vrede van het kerkhof." De tentoonstelling bestaat uit beeldend werk, installaties en film. In Gent trok de tentoonstelling afgelopen jaar zo'n vijftigduizend bezoekers. Een indruk van de tentoonstelling zie je hier: tinyurl.com/vmtent

Paasmars 2026

Net als vorig jaar organiseert een coalitie van vredesgroepen op maandag 6 april, Tweede Paasdag, een Paasmars in het centrum van Den Haag. De Paasmarsen zijn in de jaren 60 ontstaan in Engeland, Duitsland en ook Nederland, zoals de Paasmars tegen kernwapens in 1966 in Amsterdam. Voor meer informatie: zie nieuwevredesbeweging.nl

Coups en tegencoups in Suriname

Bob de Graaff, bekend van eerdere boeken over inlichtingendiensten,[1] heeft een boek over de Nederlandse militaire relatie met Suriname geschreven. En dan hebben we het vooral over de bemoeienis van de toenmalige Landmacht-inlichtingendienst (Lamid) met de Sergeantencoup van 1980 in Paramaribo en de daaropvolgende geschiedenis van coups, tegencoups en coupplannen, de Decembermoorden en de interne guerrillaoorlog van het Junglecommando.
De Graaff heeft zeer uitgebreid onderzoek gedaan in de archieven van de inlichtingendienst, is er daarbij als wetenschapper zeker in geslaagd betere toegang te krijgen dan de gemiddelde Wob-er, maar heeft ook tal van andere bronnen geraadpleegd, waaronder bijvoorbeeld Onkruit-publicaties.
Verwacht geen spectaculaire nieuwe onthullingen, maar wel een grondige confrontatie van de vele legendes die over dit onderwerp de ronde hebben gedaan met de papieren werkelijkheid in de archieven.
Daarbij komen bijvoorbeeld verschillen van inzicht aan het licht tussen de ministeries van buitenlandse zaken (voor *regime change*) en defensie (voor stabilisatie bij gebrek aan alternatief voor Bouterse) en tussen de VS (Nederland moet het vuile werk opknappen en voorkomen dat Suriname afglijdt in Cubaanse richting) en Nederland (wel veel plannen, maar treuzelen met een tegencoup totdat het te laat was en de democratie al weer hersteld werd). Nederland steunde wel de opstand van het Jungle Commando van Brunswijk, maar vooral om Bouterse onder druk te houden, het was geen serieuze poging tot regime change.

Interessant zijn ook de niet-militaire strategieën die de revue passeren en soms doen denken aan de huidige tijd. Zo was er een plan om de militairen geld te geven om te vertrekken of juist om te helpen bij hervormingen (het 'managen' van het militaire bewind).

Monument voor de staatsgreep van 1980 in Paramaribo. *Foto Matyas Rehak*

Bob de Graaff, Coups, Contracoups en Constitutie – een kwarteeuw Nederlandse bemoeienis met Suriname 1975-2000. ISBN 9789024473915, Boom, 2025. Ook als E-book verkrijgbaar.

Ook valt op dat de scheidslijn tussen een evacuatieplan voor Europeanen ('Zwarte Tulp') en een coupplan tamelijk dun is.

Let bij De Graaff vooral ook op de voetnoten. Zo werden tijdens de coup van 1980 op vliegveld Zanderij een aantal VS-burgers vastgehouden, omdat de Surinaamse militairen dachten dat het mariniers waren. In het boek staat dat ze werkten voor de ruimtevaartorganisatie NASA om telemetriegegevens op te vangen met EC-135 vliegtuigen. Dat klopt wel, maar in de bijbehorende voetnoot lees je dat het in dit geval ging om het volgen van een Atlasraket met drie spionagesatellieten van het Pentagon voor detectie van Sovjet-onderzeeërs. ■

Kees Kalkman

1 In 2020 over de geschiedenis van de Militaire Inlichtingendienst, MIVD. In 1998 samen met Cees Wiebes over de geschiedenis van de Inlichtingendienst Buitenland, IDB.

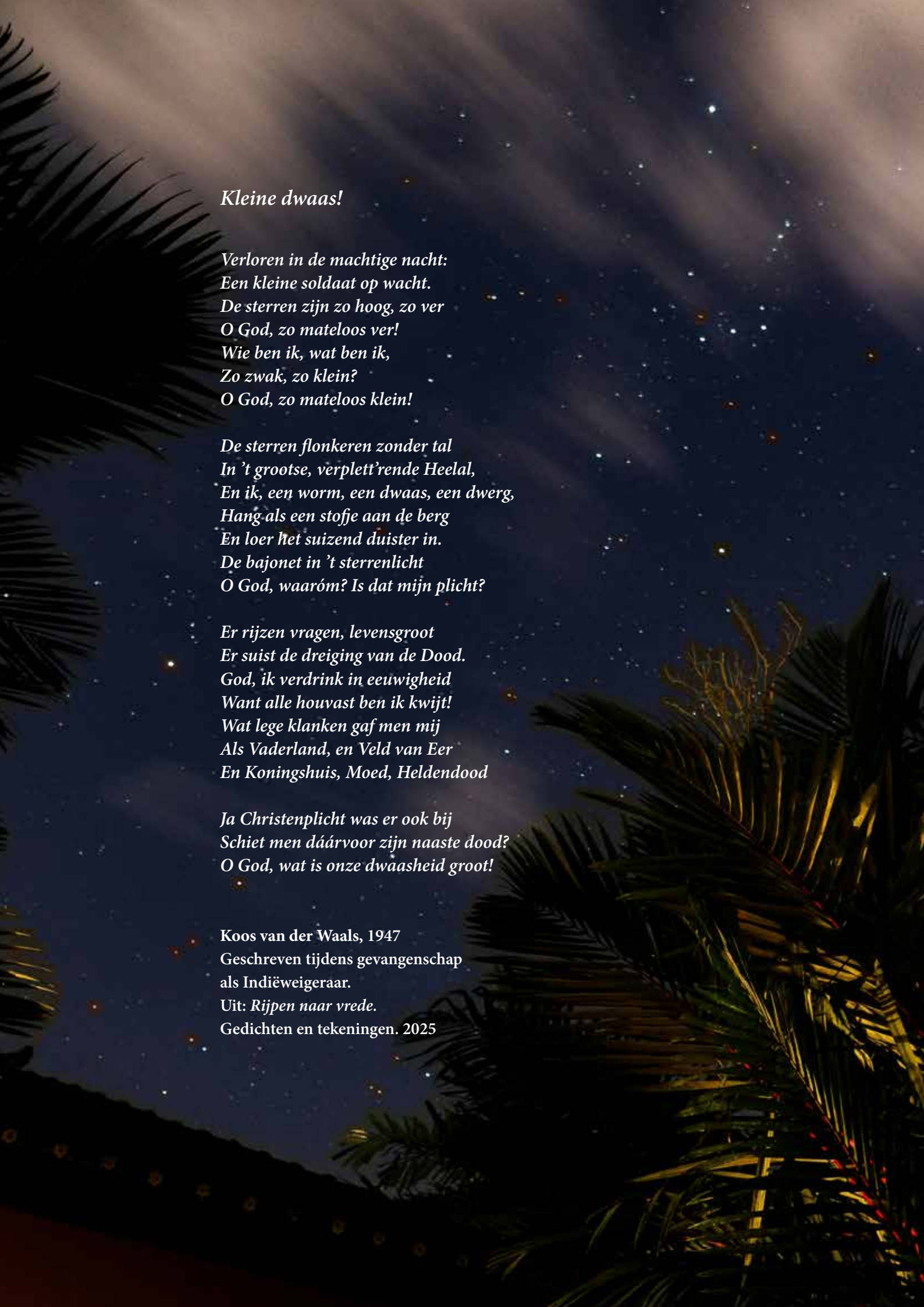

Kleine dwaas!

Verloren in de machtige nacht:
Een kleine soldaat op wacht.
De sterren zijn zo hoog, zo ver
O God, zo mateloos ver!
Wie ben ik, wat ben ik,
Zo zwak, zo klein?
O God, zo mateloos klein!

De sterren flonkeren zonder tal
In 't grootse, verplett'rende Heelal,
En ik, een worm, een dwaas, een dwerg,
Hang als een stofje aan de berg
En loer het suizend duister in.
De bajonet in 't sterrenlicht
O God, waaróm? Is dat mijn plicht?

Er rijzen vragen, levensgroot
Er suist de dreiging van de Dood.
God, ik verdrink in eeuwigheid
Want alle houvast ben ik kwijt!
Wat lege klanken gaf men mij
Als Vaderland, en Veld van Eer
En Koningshuis, Moed, Heldendood

Ja Christenplicht was er ook bij
Schiet men dáárvoor zijn naaste dood?
O God, wat is onze dwaasheid groot!

Koos van der Waals, 1947
Geschreven tijdens gevangenschap
als Indiëweigeraar.
Uit: *Rijpen naar vrede.*
Gedichten en tekeningen. 2025